

Kirkolliskokouksen avaus- ja
päättöpuheet Jukka Paarman
arkkipiispakaudella 1999 - 2010

Itä-Suomen yliopisto, teologian osasto
Läntinen teologia
Pro gradu -tutkielma, joulukuu 2018
Kirkkohistoria
Jussi Savolainen

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta	Osasto – School Teologian osasto		
Tekijät – Author Jussi Savolainen			
Työn nimi – Title Kirkolliskokouksen avaus- ja päätöspuheet Jukka Paarman arkkipiispakaudella 1999 - 2010			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä	Sivumäärä – Number of pages
Kirkkohistoria	Pro gradu -tutkielma	X 3.12.2018	46
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Jukka Paarma toimi luterilaisen kirkon arkkipiispana vuosina 1999 - 2010. Vuonna 1998 hänet valittiin Suomen 13. arkkipiispaksi. Arkkipiispana Paarma osallistui kaikkiin kirkolliskokouksen istuntoihin. Hän piti myös kaikki avaus- ja päätöspuheet, lukuun ottamatta syksyä 2009. Arkkipiispana hän toimi myös kirkolliskokouksen puheenjohtajana.</p> <p>Paarman puheille oli luonteenomaista, että hän nosti usein teemoiksi ajankohtaisia ja mediassa esillä olleita aiheita eikä pelännyt tuoda omaa mielipidettään julki. Hän pyrki usein perustelemaan argumenttinsa tutkijoihin ja tutkimuksiin vedoten. Hänen puheistaan heijastui selkeästi hänen omat mielipiteensä ja arvomaailmansa, mutta hän myös korosti, kuinka kaikkien tuli noudattaa yhdessä sovittuja pelisääntöjä. Paarma ei juurikaan käsitellyt aiheita, joita kirkolliskokous istunnoissaan käsittelee. Monissa puheissaan hän korosti kristillisen etiikan merkitystä. Hän myös totesi, että kirkon tulisi ottaa aiempaa enemmän osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Usein hänen puheissaan korostui näkemys valoisasta tulevaisuudesta.</p> <p>Ensimmäisenä nelivuotiskautena Paarman puheissa nousi esille huoli Suomen sisäisestä muuttoaallostasta ja kirkon ja uskonnon roolista yhteiskunnassa sekä kirkosta eroamisista ja uudesta uskonnonvapauslaista. Näissä puheissa Paarman viesti oli selkeästi suunnattu kirkolliskokouksen suuntaan. Hän otti kantaa myös keinohedelmöitykseen, Irakin sotaan sekä diakoniatyöhön ja kehitysapuun. Puheissa näkyi myös yhteiskunnallinen viesti.</p> <p>Toisena nelivuotiskautena Paarman puheet liittyivät sekä yhteiskunnallisiin että kirkollisiin aiheisiin. Hän totesi varsin selkeästi, kenellä oli oikeus käyttää kirkon ääntä, sekä otti kantaa naispappien kokemaan syrjintään. Hän käsittelee myös hedelmöityshoitoja ja perhettä sekä suomalaisen arvomaailman muutosta.</p> <p>Paarman puheet noteerattiin usein Helsingin Sanomissa, ja hänen korostettiin asettuneen puolustamaan syrjäytyneitä. Myös hänen kommentistaan Lähi-idän kriisiin uutisoitiin varsin positiivisesti.</p>			
Avainsanat – Keywords Arkkipiispa, kirkolliskokous, keinohedelmöitys, Irakin sota.			

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty	Osasto – School School of Theology		
Tekijät – Author Jussi Savolainen			
Työn nimi – Title Opening and closing speeches in Church Assembly during Jukka Paarma's time as archbishop 1999 - 2010			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä	Sivumäärä – Number of pages
Church History	Pro gradu -tutkielma	X 3.12.2018	46
	Sivuainetutkimus		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Jukka Paarma held the position of the archbishop of the Finnish Lutheran church between 1999 – 2010. In 1998 Paarma was chosen as the 13th archbishop of Finland. As an archbishop, Paarma participated in all the sittings of the Church Assembly. In addition, Paarma gave all the opening and closing speeches, with the exception of Autumn 2009. As an archbishop, he was also the chairman of the Church Assembly.</p> <p>It was characteristic for Paarma's speeches to raise themes that were timely and had gained attention in media. He often aimed to justify his arguments by relying on research and researchers. His own opinions and set of values reflected clearly from his speeches, but he also underlined the importance of how everyone should follow the rules that were commonly agreed upon. Paarma rarely raised topics that were discussed in the Church Assembly. In many of his speeches, he highlighted the importance of Christian ethics. He also remarked that the Church ought to increase its participation in the social debate and discourse. Paarma's speeches put often an accent on the vision of bright, positive future.</p> <p>During his first 4-year term, Paarma's speeches reflected his concerns of the internal migration wave in Finland, the role of the Church and religion within the society, church resignations and the new Act on Freedom of Religion. In these speeches, Paarma's key messages were clearly aimed towards the direction of the Church Assembly. In addition, Paarma took stand on assisted reproduction, the Iraq war as well as diaconical work and development aid.</p> <p>During his second 4-year term, Paarma's speeches were related to social and ecclesiastical topics. He stated rather clearly who had the right to use the voice of the church in the public discussion and took stand on the discrimination experienced by female priests. He also discussed about assisted reproduction technologies, family and the transformation Finnish values.</p> <p>Paarma's speeches were often noted in Helsingin Sanomat; it was highlighted that Paarma had chosen a side in order to defend those who were socially excluded and marginalized. Additionally, Paarma's commentaries on the crises in the Middle-East raised rather positive news stories.</p>			
Avainsanat – Keywords Archbishop, Church Assembly, artificial fertilization, Iraq war.			

Sisällys

Tutkimustehtävä	2
1 Johdanto	3
1. Luterilainen kirkko 1990-luvulla.	3
2. Jukka Paarman tie arkipiispaksi	4
II Kirkon ja uskonnon roolista uuteen uskonnonvapauslakiin (1999-2003)	6
1. Puheiden yleinen luonne	6
2. Ajankohtaiset kirkolliset teemat.	7
a. Muuttoliike	7
b. Kirkon ja uskonnon rooli yhteiskunnassa	8
c. Mielipidekyselyt ja kirkosta eroamiset	11
d. Uusi uskonnonvapauslaki	12
3. Yhteiskunnalliset ja eettiset teemat	14
a. Keinohedelmöitys, kloonaus ja eutanasia	14
b. Uskonto, nationalismi ja Irakin sota.	16
c. Diakoniatyö ja kehitysapu	19
d. Lähi-idän kriisi puhuttaa	20
III Kirkon äänestä arvomaailman muutokseen (2004-2010)	22
1. Puheiden yleinen luonne	22
2. Ajankohtaiset kirkolliset teemat	22
a. Kenellä on oikeus käyttää kirkon ääntä	22
b. Kirkon keskustelukulttuuri	25
c. Agricolan päivästä naispappeuteen	27
d. Erottaanko kirkosta	29
e. Huippupalkat ja riidat puhuttavat	31
3. Yhteiskunnalliset ja eettiset teemat	32
a. Hedelmöityshoidot ja perhe	33
b. Suvaitsevaisuus ja maahanmuutto	36
c. Arvomaailma muuttuu	38
d. Vanhustenhoito, ihmisarvo ja koulutus	39
IV Johtopäätökset	41
Lähteet ja kirjallisuus	44

Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tehtävänä on analysoida kirkolliskokousten avaus- ja päätöspuheita Jukka Paarman arkkipiispakaudella 1999 - 2010. Tämän ajanjakson sisälle mahtuvat Yhdysvaltain hyökkäys Afganistaniin, uusi uskonnonvapauslaki, Eroakirkosta.fi-sivuston perustaminen ja kysymykset keinohedelmöityksestä. Tarkastelen, millä tavoin Paarman puheet liittyivät asioihin, joita kirkolliskokouksessa kyseisissä istunnoissa käsiteltiin, ja miten hän pyrki vaikuttamaan kirkolliskokousedustajien mielipiteisiin. Pyrin myös selvittämään, kuinka yhteiskunnallinen konteksti heijastui avaus- ja päätöspuheissa ja suuntasiko Paarma sanomansa myös kirkolliskokouksen ulkopuolelle. Etenen tutkimuksessani kronologisesti perinteistä historiallista metodia käyttäen. Keskityn ensisijaisesti avauspuheisiin, sillä niissä heijastui Paarman ajatus- ja arvomaailma.

Tutkimuksen tärkeimmän lähdeaineiston muodostavat kirkolliskokousten pöytäkirjat. Jukka Paarman arkkipiispakaudella kirkolliskokous kokoontui yleensä kaksi kertaa vuodessa kevät- ja syysistuntoihin. Hyödynnän myös kirkon nelivuotiskertomuksia vuodesta 1996 lähtien, sillä niistä välittyy kuva kirkon tilanteesta tarkasteltavalla kaudella. Samoja teemoja kuin kirkolliskokouspuheissaan Paarma on käsitellyt teoksissaan *Arvot ja armo* (2001) sekä *Ihmisen huuto* (2009), jotka antavat lisätietoa hänen näkemyksistään. Hyödynnän Hannu Mustakallion kirjoittamaa artikkelia Jukka Paarmasta (2012 b). Artikkelin antaa hyvän kuvan hänen elämänvaiheistaan, erityisesti hänen arkkipiispakaudestaan. Käytän apunani myös Jaakko Olavi Antilan tutkimusta *Kansankirkko ristipaineessa* (2014), joka käsittelee kirkolliskokousten historiaa vuosilta 1974 - 2011. Viittaan myös Helsingin Sanomien kirjoituksiin, sillä ne antavat hyvän kuvan siitä, kuinka kirkolliskokouspuheita käsiteltiin mediassa.

1 Johdanto

1. Luterilainen kirkko 1990-luvulla

90-luvun alussa Suomea koetteli pankkikriisi, ja tämä heijastui myös kirkkoon ja kirkolliskokousten puheisiin. Vuonna 1992 kirkolliskokous kokoontui arkkipiispa John Vikströmin johdolla keskellä syvää lamaa. Lama kosketti myös luterilaisen kirkon taloutta ja kirkon hallinnollisia rakenteita. Kirkolliskokous oli tilanteessa, jossa oli toimittava nopeasti; valtio oli lisäämässä seurakuntien verotusta ja poistamassa kirkon osuutta yhteisöverotuloista. Laman syntyessä moni koki kirkon etäiseksi, byrokraattiseksi ja paikalleen pysähtyneeksi instituutioksi. 89 kirkolliskokousedustajaa allekirjoitti tuolloin aloitteen kirkon hallinnon keventämisestä.¹

Kirkko pyrki 1990-luvulla katkomaan siteitään valtioon, ja kirkkojärjestyskomitea korosti kirkon vastuuta kristillisestä opetuksesta ja kasvatuksesta.² Luterilainen kirkko kävi merkittäviä ekumeenisiä keskusteluja anglikaanien ja katolisen kirkon kanssa. Kirkko myös korosti 1990-luvulla pyrkimystään samaistua maailmanlaajuiseen kirkkoon. Vuonna 1994 uusi kirkkolainsäädäntö astui voimaan. Samana vuonna uudistui kirkon keskushallinto, ja samalla kirkkohallituksen asema vahvistui.³

Vuonna 1995 kirkolliskokous hyväksyi Porvoon julistuksen.⁴ Kyseessä oli Pohjoismaiden ja Baltian luterilaisten kirkkojen sekä Britannian ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen välinen ekumeeninen asiakirja, ja sen tarkoituksena oli luoda syvempi yhteys kirkkojen välille. Julistus sisälsi piispan, papin ja diakonin virkojen vastavuoroisen hyväksymisen sekä sen, että toisten kirkkojen kastettuja jäseniä pidettiin myös oman kirkon jäseninä. Julistus herätti Suomessa niin kritiikkiä kuin myös kehuja, kritiikkiä nousi erityisesti herätysliikkeiden keskuudesta.⁵

Vuonna 1997 tuomiokapitulit siirtyivät kokonaan kirkon hallintaan. Aikaisemmin ne olivat olleet valtion kustantamia virastoja, ja valtio oli myös

¹ Antila 2004, 184.

² Antila 2004 185-186.

³ Antila 2004, 345.

⁴ Björkstrand 2016, 359.

⁵ Antila 2004, 228-229.

maksanut piispojen palkat. Tuomiokapitulien siirtämisestä kirkolle oli keskusteltu kirkolliskokouksessa jo vuonna 1986.⁶ Vuonna 1998 kirkolliskokous hyväksyi yhteisen julistuksen vanhurskauttamisopista. Keskustelut tästä olivat alkaneet luterilaisten ja katolilaisten kesken jo 1960-luvun alussa. Julistuksessa niin luterilaisten kuin katolilaisten toisilleen julistamat vanhurskauttamisoppia koskevat tuomiot todettiin kohteettomiksi. Täydellistä yksimielisyyttä vanhurskauttamisopista julistus ei pitänyt sisällään, mutta yhteisymmärryksen katsottiin olevan riittävä. Myös tämä julistus sai kritiikkiä osakseen, ja kaksitoista kristillistä järjestöä vetosi kirkolliskokoukseen, jotta se ei hyväksyisi julistusta.⁷

Vuosina 1982 - 1998 arkkipiispana toimi John Vikström. Ennen arkkipiispakauttaan Vikström oli toiminut Porvoon piispana. Merkittävimpiä asioita Vikströmin kaudella oli naispappeuden hyväksyminen vuonna 1986 sekä Porvoon julistus vuodelta 1995. Vikström oli tunnettu rohkeudestaan, sillä arkkipiispana hän tarttui yhteiskunnan kiistanalaisiin kysymyksiin. Vikströmin puheenvuorot koskivat usein sosiaalieettisiä kysymyksiä. Hänen arkkipiispakaudellaan korostuivat uudistuspyrkimykset.⁸ Vikström toimi yhteiskunnallisena vaikuttajana ja hänen toimintansa herätti valtiovallan taholta myös kritiikkiä.⁹

2. Jukka Paarman tie arkkipiispaksi

Jukka Paarma syntyi vuonna 1942 Lappeenrannassa. Hänen isänsä oli heränneisiin kuulunut pappi, joka toimi sittemmin tuomiorovastina Tampereella. Paarma osallistui nuoruudessaan herätyshenkiseen nuorisotoimintaan, ja suoritettuaan asevelvollisuutensa hän päätyi opiskelemaan teologiaa Helsinkiin.¹⁰

Paarman pääaineena oli kirkkohistoria, jota opettivat professorit Mikko Juva ja Kauko Pirinen. Valmistuttuaan Paarma toimi apupappina ja myöhemmin kappalaisena Lahdessa vuodesta 1967 lähtien. Jo Lahdesta käsin Paarma valittiin

⁶ Antila 2014, 211-213.

⁷ Antila 2014, 231-232.

⁸ Mustakallio 2012 a, 519-520; Björkstrand 2016, 445-446.

⁹ Mustakallio 2012 a, 523.

¹⁰ Mustakallio 2012 b, 555.

Tampereen tuomiokapitulin asessoriksi. Myöhemmin hän siirtyi Valkeakosken kirkkoherraksi ja väitteli vuonna 1980 teologian tohtoriksi.¹¹

Vuonna 1982 Paarma valittiin Turun tuomiorovastiksi. Uutena arkkipiispana aloitti samoihin aikoihin John Vikström. Tuomiokapitulin varapuheenjohtajana Paarma joutui hoitamaan myös piispallisia tehtäviä Vikströmin suuren työtaakan vuoksi. Tuomiorovastina Paarma otti osaa myös kirkollisten järjestöjen johtamiseen sekä kirkon hallinnon uudistamiseen. Paarma toimi puheenjohtajana Suomen Kirkon Sisälähetysseuran ja Seurakuntatoiminnan Keskusliiton (SKSK) hallituksissa ja oli panoksellaan sulauttamassa ne Kirkkopalvelut ry:ksi.¹²

Tampereen tuomiokapitulin asessorina Paarma oli johtanut hiippakunnallista diakoniatyötä kymmenen vuotta. Myös Turussa hän johti tätä työtä koko tuomiorovastikautensa ajan. Vuonna 1998 arkkihiippakuntaan perustettiin toinen piispan virka. Tarkoituksena oli keventää arkkipiispan työtaakkaa sekä keskittää hänen toimiaan yhteisten kansallisten ja kansainvälisten tehtävien hoitamiseen. Uuden piispan vaalissa voiton vei hiippakunnan pääsihteeri Ilkka Kantola Paarman sijoittuessa toiseksi. Paarma ei antanut tämän kuitenkaan häiritä itseään, vaan myöhemmin toimitetussa arkkipiispan vaalissa hän nousi ensimmäiselle sijalle, ja hänet valittiin Suomen 13. arkkipiispaksi. Paarma oli viimeinen piispa, joka sai nimityksensä presidentiltä, ja hän astui virkaansa joulukuun alussa 1998.¹³

¹¹ Mustakallio 2012 b, 555-556.

¹² Mustakallio 2012 b, 556.

¹³ Mustakallio 2012 b, 556.

II Kirkon ja uskonnon roolista uuteen uskonnonvapauslakiin (1999-2003)

1. Puheiden yleinen luonne

Vuosina 1999 – 2003 kirkolliskokous kokoontui kaksi kertaa vuodessa kevät- ja syysistuntoihin. Yksi ylimääräinen istunto pidettiin tammikuussa 2000. Kokoukset alkoivat jumalanpalveluksella ja päättyivät virteen.

Avauspuheissaan Paarma otti kantaa sekä yhteiskunnallisiin että kirkollisiin teemoihin. Hänen puheilleen oli tyypillistä, että ne keskittyivät usein yhteen tai kahteen ajankohtaiseen teemaan. Hän toi varsin suoraan oman mielipiteensä esille ja pyrki myös argumentoimaan mielipiteensä tutkimuksiin vedoten. Paarma ei juurikaan kosketellut avauspuheissaan teemoja, joita kirkolliskokous käsitteli istunnoissaan. Varsinaiset puheet liittyivät kevätistuntojen avaukseen, syysistunnot Paarma avasi vain muutamilla virkkeillä.¹⁴

Sekä kevät- että syysistunnoissa oli avaus- ja päätöspuhe. Kevätistuntojen avauspuheet olivat yleensä varsin pitkiä ja niissä oli havaittavissa yhteiskunnalle tai kirkolliskokoukselle suunnattu sanoma. Syysistuntojen avauspuheissa painopiste oli kirkolliskokousten edustajien toivottamisessa tervetulleiksi. Päätöspuheet noudattivat kevätistunnoissa lähestulkoon aina samaa kaavaa; osallistujia kiitettiin hyvästä työstä ja rakentavista kannanotoista.¹⁵ Muutamien syysistuntojen päätöspuheet olivat usein huomattavasti pidempiä.¹⁶ Vuoden 2000 tammikuun ylimääräisessä istunnossa Paarman päätöspuhe oli varsin pitkä, ja hän käsitteli puheessaan kirkolliskokouksen mennyttä nelivuotiskautta.¹⁷ Vuoden 2000 syysistunnon päätöspuhe noudatti varsin erilaista kaavaa kuin päätöspuheet yleensä, ja siinä Paarma otti kantaa Lähi-idän kriisiin. Päätöspuheet oli selvästi osoitettu kirkolliskokouksen jäsenille. Niistä on hankala löytää yhteiskunnallista viestiä, ellei viesti ollut se, että kirkolliskokous oli tehnyt hyvää työtä. Paarma nosti päätöspuheissa esille usein myös ilmoitusluonteisia asioita, kuten edustajan eläkkeelle jäämisen.¹⁸ Paarma ei itse kuitenkaan pitänyt

¹⁴ Kirk.kok. kpk-s. 1999, 1; Kirk.kok. kpk-s. 2000, 2.

¹⁵ Kirk.kok. kpk-k. 2003, 207; Kirk.kok. kpk-k. 2002, 220.

¹⁶ Kirk.kok. kpk-s. 2000, 138-142; Kirk.kok. kpk-s 2001, 182-184.

¹⁷ Kirk.kok. kpk-s. 2000, 182-184.

¹⁸ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 390.

kaikkia päätöspuheita. Vuoden 1999 syysistunnossa päätöspuheen piti ensimmäinen varapuheenjohtaja Kyllikki Tiensuu.¹⁹

Paarma sai osakseen kiitospuheita useissa kirkolliskokousten kevät- ja syysistunnoissa, ja häntä kuvattiin usein rauhalliseksi, isälliseksi, huumorintajuiseksi sekä luottamusta herättäväksi.²⁰

2. Ajankohtaiset kirkolliset teemat

a. Muuttoliike

Muuttoliike voimistui Suomessa 2000-luvun alussa, ja vuonna 2001 se saavutti siihenastisen huippunsa. Muuttoliike ei suinkaan ollut uusi ilmiö, sillä jo 1960-luvulla kaupungistumisen johdosta iso osa suurista ikäluokista oli muuttanut maalta kaupunkiin tai ulkomaille. Muuttoliikkeen syynä olivat erityisesti teollisuuden tarjoamat työpaikat. Muuttoliike vahvistui 1990-luvun alussa laman johdosta. Vuonna 2001 noin 282 000 henkeä muutti toiselle paikkakunnalle, ja muuttoliikkeellä oli merkittävä vaikutus myös kirkon toimintaympäristön muuttumiseen.²¹

Avatessaan kevään 2001 kirkolliskokouksen Paarma nosti esille muuttoliikkeen. Puheessaan Paarma toi esille huolensa siitä, että suuret asutuskeskukset kasvoivat voimakkaasti. Väestökeskittymien ja monikulttuurisuuden vahvistumisen vuoksi esimerkiksi Helsingissä kirkkoon kuulumattomien määrä oli kasvanut. Muuttoliike aiheutti asuntopulaa muuttopaikkakunnilla, nosti asuntojen hintoja sekä kuormitti julkisia palveluita. Muuttotappiopaikkakunnilla taas syntyi ongelmia verotulojen supistumisen ja palvelujen vähenemisen vuoksi.²² Puhuessaan muuttoliikkeestä Paarma viittasi ensisijaisesti kuntien väliseen muuttoon, ei ulkomaille tai ulkomailta muuttaviin. Tällaisen kehityksen jatkuminen kosketti taloudellisesti myös kirkkoa ja samalla vaikeutti sen mahdollisuuksia suorittaa tehtäviään Suomessa ja maailmalla. Muuttoliike oli ollut esillä kirkollisissa keskusteluissa jo aikaisemmin. 90-luvun lopulla kirkko oli kiinnittänyt huomiota

¹⁹ Kirk.kok. kpk-s. 1999, 194.

²⁰ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 390; Kirk.kok. kpk-s. 2002, 307.

²¹ SEK 2000-2003, 19.

²² SEK 2000-2003, 19.

väestön vanhenemisen ja muuttoliikkeen monilla alueilla aiheuttamiin taloudellisiin tappioihin. Keväällä 2001 kirkkohallitus esitti, että yhteisöveroja voitaisiin kerätä seurakunnilta progressiivisesti.²³

Paarman mukaan muuttoliikkeen myötä kirkossa vallitsi kaksi eri linjaa kirkon tulevaisuuden suhteen. Toisten mielestä erityisesti Etelä-Suomen ja pääkaupunkiseudun merkitys kasvoi muuttoliikkeen myötä, ja niiden vaikutus kirkon tulevaisuuteen ja kehitykseen kasvoi vastaavasti. Toiset taas olivat huolissaan autioituvasta maaseudusta. Heidän mielestään kirkko oli ainoa instituutio, joka ylläpiti toivoa ja tulevaisuudenuskoa maaseudulla ja syrjäseuduilla.

Samassa puheessa Paarma nosti esille myös ulkosuomalaiset ja totesi kirkon kohtalonkysymykseksi, kuinka se pyrki huolehtimaan jäsenistään, jotka asuivat ulkomailla. Monien ulkosuomalaisten mielestä esimerkiksi Dallasiin, Brysseliin, Singaporeen ja Shanghaihin tarvittiin Suomen luterilaisen kirkon pappi, joka huolehtisi yhteisöjen kirkollisista tarpeista. Paarma toi esille sen, että ulkosuomalaiset työskentelivät usein korkeatasoista ammattitaitoa vaativissa tehtävissä ja kirkon toiminta ulkomailla vaikutti siihen, kuinka Suomeen palaavat valtionhallinnon ja yritysmaailman edustajat vaikeuttivat tai edistivät kirkon asemaa Suomessa.²⁴ Vuoden 2001 lopulla luterilainen kirkko allekirjoitti uuden yhteistyösopimuksen ulkosuomalaistyöstä Suomen merimieskirkon kanssa. Tavoitteena oli sellainen yhteistyö ja kumppanuus, joka näyttäytyisi yhden ja saman kirkon työnä.²⁵

b. Kirkon ja uskonnon rooli yhteiskunnassa

Kirkolliskokousten avauspuheissa Paarma otti usein kantaa siihen, mikä oli kirkon rooli yhteiskunnassa. Avatessaan kirkolliskokouksen kevätistunnon vuonna 1999 Paarma totesi, että seurakunnilla oli huomattavasti enemmän kontaktipintaa Suomen väestön kanssa kuin julkisuudessa annettiin ymmärtää. Hän nosti esille diakonian, lapsi- ja nuorisotyön sekä kirkolliset toimitukset. Hän korosti kirkon asemaa kansan suuren enemmistön kirkkona, josta käytettiin termejä enemmistökirKKo ja

²³ Antila 2004, 285.

²⁴ Kirk.kok. kpk-k. 2001, 3.

²⁵ SEK 2000-2003, 232.

kansankirkko. Hän tunnusti termin kansankirkko arvosidonnaisuuden ja totesi, että kirkko kantoi huolta koko kansasta ja yhteiskunnasta sekä toisten kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen asemasta ja niiden jäsenten yhteisestä hyvästä.²⁶

Paarma korosti, että kirkko oli perusolemukseltaan uskonnollinen yhteisö. Kaikki mitä kirkon piirissä sanottiin tai tehtiin, oli lähtöisin uskonnosta ja sen harjoittamisesta. Kansankirkko tahtoi hänen mukaansa olla ei vain omien jäsentensä, vaan kaikkien kansalaisten asialla. Paarman mukaan kirkko pyrki toisin sanoen olemaan myös ei-uskovien asialla.²⁷

Seuraavalle vuosituhannele tähyillessä oli Paarman mukaan tärkeää nähdä, miten uskonnon asema ja mahdollisuudet sen harjoittamiseen toteutuivat yhteiskunnassa. Samassa puheenvuorossaan Paarma totesi uskonnon olevan erottamaton osa ihmiselämää. Uskonto ja sen harjoittaminen olivat ihmiselle ominaisia piirteitä. Hän perusteli väitettään sillä, että se oli myös nykyaikaisen uskonnontutkimuksen näkemys. Hän vetosi historioitsija Päivi Setälään, jonka mukaan evoluutio suosi kulttuureja, joita yhdisti yhteinen uskonto. Euroopassa kristinusko oli tärkein yhteiskuntia koossa pitävä sopimus. Paarma kertoi, että viime vuosien arvokeskustelussa oli annettu ymmärtää, että Suomessa oli vahva yksilöllisten arvojen korostus ja uskonto ja sen harjoittaminen olisivat yksityistyneet. Uskonnolla oli kuitenkin paljon positiivista merkitystä niin yhteisöllisesti kuin myös julkisesti, vaikka se olikin haluttu sulkea yksityiseen elämänpiiriin. Paarma muistutti, että suomalaisen yhteiskunnan rakenteet nojasivat pitkälti kristilliseen arvomaailmaan ja kulttuuriin. Esimerkkeinä hän mainitsi kasvatuskulttuurin sekä lainsäädännön perusarvot.²⁸

Vuoden 2000 kevätistunnon avauspuheessaan Paarma kuvasi, että kirkon olemassaolo ankkuroitui tuonpuoleiseen. Kirkon tuonpuoleisuudesta avautuva tehtävä johti siihen, että usein se ei kulkenut samaan suuntaan kuin yleinen mielipide ja valtavirta. Näin ollen kirkon arvojärjestystä saattoi olla haastavaa arvioida gallupien kriteereillä. Hänen mukaansa kirkon yhteiskunnalliset ja eettiset kannanotot osoittivat välillä eri suuntiin kuin vallitsevat trendit, mutta elävä kirkko

²⁶ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 3.

²⁷ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 4.

²⁸ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 5-6.

jaksoi uida myös vastavirtaan.²⁹ Paarma ei maininnut gallupeja, joihin hän viittasi. Kirkkomonitor 99 -tutkimuksen mukaan suomalaisista 64 % piti kirkkoa tarpeellisena, mikä oli noin 5 % vähemmän kuin edellisenä vuonna.³⁰ Keskustelu kirkosta, uskonnoista ja kristinuskosta oli voimistunut mediassa vuoden alusta, ja se koski aiempaa enemmän sisältökysymyksiä.³¹ Samassa puheessa Paarma korosti, että kritiikki ei saanut olla itsetarkoitus. Yhteiskunnallisissa muutoksissa kirkon oli hänen mukaansa helppo pitää kiinni vanhoista kaavoista. Mediassa näkyvissä kirkon kannanotoissa korostui hänen mukaansa kritiikki, mutta tärkeänä hän piti myös myönteistä kannustusta, jota kirkko voi omista lähtökohdistaan antaa. Paarman mukaan yhteiskunnassa unohdettiin usein kiitosta ja arvostusta ansaitsevat ryhmät, joista esimerkkeinä hän mainitsi erilaiset kasvatusalan työntekijät, vanhustenhoitajat ja omaishoitajat.³²

Paarman mukaan kirkon, joka tahtoi olla kansankirkko, oli oltava kansalaisten puolella ja kuunneltava kansan ääntä ja tarpeita. Kirkon tuli olla kriittisesti solidaarinen suhteessa yhteiskuntaan, mutta samalla pitää siihen pientä etäisyyttä.³³

Paarma käytti puheissaan aktiivisesti termiä kansankirkko. Kansankirkko-termin käyttö liittyy olennaisesti Mikko Juvan 1960 julkaisemaan tutkimukseen Valtio Kirkosta kansankirkoksi.³⁴ Juva legitimoiki kyseisellä teoksellaan vuosikymmeniksi eteenpäin tavan ymmärtää käsitteet valtiokirkko ja kansankirkko. Teos ilmensi jo otsikkoa myöten vakiintunutta tapaa ymmärtää nämä käsitteet. Juva katsoi, että vuoden 1889 eriuskolaislain hyväksymisen jälkeen Suomen luterilainen kirkko ei enää voinut eikä halunnut olla valtiokirkko.³⁵ Myös Juhani Veikkola katsoo, että kansankirkko on diffuusi käsite, joka on saanut erilaisia sisältöjä erilaisissa historiallisissa tilanteissa.³⁶

²⁹ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 5-6.

³⁰ SEK 1996-1999, 32.

³¹ SEK 2000-2003, 259.

³² Kirk.kok. kpk-k. 2000, 4.

³³ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 7.

³⁴ Juva 1960.

³⁵ Juva 1960, 317.

³⁶ Veikkola 1990, 483.

c. Mieliäpidäkyselyt ja kirkosta eroamiset

Vuonna 2003 astui voimaan uusi uskonnonvapauslaki.³⁷ Samana vuonna perustettiin Eroakirkosta.fi-verkkosivu, joka kertoi miten kirkosta erottiin ja jonka tavoitteena oli kirkon ja valtion eron edistäminen sekä erilaisten katsomusten tasa-arvoistaminen.³⁸ Uuden uskonnonvapauslain myötä kirkosta eroamista ei enää tarvinnut tehdä henkilökohtaisesti, kirjallinen eroaminen riitti.³⁹

Avauspuheessaan vuonna 1999 Paarma nosti esille luterilaiseen kirkkoon kuuluvan väestön osuuden, joka oli edellisessä vuodenvaihteessa ollut 85.2 %. Hän toi esille huolensa kirkosta eronneista, joiden määrä oli vuonna 1998 ollut suurempi kuin kastettujen ja kirkkoon liittyneiden yhteensä. Eroamisia oli hänen mukaansa kuitenkin puolet vähemmän kuin niitä oli ollut 1980-luvulla. Paarma ei tuonut esille naispappeuskeskustelua, jonka takia suuri osa ihmisiä oli eronnut kirkosta 1980-luvulla⁴⁰; toisaalta kirkolliskokousedustajat olivat tästä todennäköisesti selvillä. Hänen mukaansa näistä luvuista ei kuitenkaan voinut tehdä päätelmiä uskonnollisuudesta, mutta myönteistä oli, että uusimman kyselytutkimuksen mukaan 70 % ihmisistä suhtautui luterilaiseen kirkkoon myönteisesti ja vain 7 % kielteisesti. Näin myönteisiä lukuja ei ollut aiemmin juuri mitattu.⁴¹ Mikäli kyseessä oli marraskuussa 1998 julkaistu oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen haastattelututkimus, Paarma analysoi tutkimustuloksia melko valikoiden, sillä niiden mukaan 69 % vastanneista piti kirkkoa luotettavana, kun taas neljäsosa haastateltavista koki kirkon tuomitsevana, sulkeutuneena tai itsekkäänä.⁴²

Vuoden 2001 kevätistunnon avauspuheessaan Paarma nosti jälleen esille mieliäpidetutkimukset. Hänen mukaansa suomalaisten asenteet uskoa ja kirkkoa kohtaan olivat varsin myönteiset, kenties myönteisemmät kuin pitkään aikaan, ja kirkko haluttiin pitää keskellä kylää ja kaupunkia. Paarman mukaan kyseiset mieliäpidetutkimukset olivat vastikään julkaistuja, mutta hän ei tuonut esille niiden nimiä. Vuoden 2001 Kirkkomonitor-tutkimuksessa kristinuskon opettamaan

³⁷ Seppo 2003, 173

³⁸ <http://eroakirkosta.fi/media/taustatietoa/eroakirkostahistoria.html> 06.10.2015.

³⁹ Seppo 2003, 173.

⁴⁰ Antila 2004, 138.

⁴¹ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 4.

⁴² SEK 1996-1999, 32.

Jumalaan uskoi 39 %.⁴³ Paarma mukaan kirkon asemalle suomalaisessa yhteiskunnassa oli erittäin tärkeää, kuinka se säilytti kosketuksen ihmisiin. Olennaista oli, että kirkko toiminnallaan ja esimerkillään vakuutti olevansa ihmisten asialla ja että ihmiset kokivat, että kirkko oli heidän puolellaan. Paarma viittasi kirkon tulevaisuustyöryhmän kolme vuotta aikaisemmin laatimaan raporttiin, jonka mukaan kirkon uskottavuus ei perustunut ulkoiseen asemaan tai organisaatioon, vaan kristinuskon sanomaan.⁴⁴

d. Uusi uskonnonvapauslaki

Vuonna 1995 oli astunut voimaan perusoikeusuudistus ja perustuslain uskonnonvapaussäädös. Perusoikeuskomitean tavoitteena oli ollut laajentaa silloisia perustuslaintasoisia vapausoikeuksia. Niitä uudistettaessa ohjenuorana oli pidetty kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Perusoikeuskomitea sai kirkolta kritiikkiä osakseen yhdistäessään uskon ja vakaumuksen vapauden. Kirkko katsoi, että komitea korosti uskonnonvapauden negatiivista puolta. Perusoikeuskomitean mukaan uskonnon ja muun vakaumuksen vapaus olivat kaksi rinnakkaista vapautta.⁴⁵

Vuonna 2003 astui voimaan uusi uskonnonvapauslaki. Lakia valmistelleella komitealla oli selkeästi positiivisempi lähtökohta uskonnon arvon tunnustamiseen kuin perusoikeuskomitealla vuosikymmen aikaisemmin. Uudessa uskonnonvapauslaissa tärkeää oli, että valtio kohteli tasapuolisesti erilaisia uskontoja sekä paransi rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien asemaa, riippumattomuutta ja päätäntävaltaa. Kirkko halusi, että uudessa uskonnonvapauslaissa säilyisi kohta hyvien tapojen noudattamisesta uskonnonharjoituksessa, mikä oli estänyt moraalittoman uskonnonharjoituksen. Kirkko suhtautui uuteen uskonnonvapauslakiin pääosin myönteisesti ja katsoi, että sen positiivinen tulkinta edisti uskonnonvapauden toteutumista sekä ehkäisi hengellistä väkivaltaa.⁴⁶

Suunnitteilla ollut uskonnonvapauslainsäädäntö oli esillä myös kirkolliskokousten avauspuheissa. Arkkipiispa Paarma viittasi epäsuorasti valmisteilla olevaan uskonnonvapauslainsäädäntöön kirkolliskokouksen vuoden

⁴³ SEK 2000-2003, 53.

⁴⁴ Kirk.kok. kpk-k. 2001, 3-4.

⁴⁵ Seppo 2003, 53-55.

⁴⁶ Sorsa 2010, 267, 270.

1999 kevätistunnon avauspuheessaan. Seuraavalle vuosituhannele tähyillessä oli Paarman mukaan tärkeää nähdä, miten mahdollisuudet uskonnon harjoittamiseen tulisivat toteutumaan yhteiskunnassa. Hän totesi uskonnon olevan erottamaton osa ihmiselämää. Hän muistutti, että suomalaisen yhteiskunnan rakenteet nojasivat pitkälti kristilliseen arvomaailmaan ja kulttuuriin, esimerkkeinä hän mainitsi kasvatuskulttuurin sekä lainsäädännön perusarvot.⁴⁷ Myös Suomen historia muistutti Paarman mukaan uskonnonvapauden tärkeydestä, sillä sotien jälkeen uskonnonvapautta oli tulkittu hänen mukaansa avarammin, eikä se ollut enää vapautta uskonnosta. Seuraavaksi hän kuvasi negatiivista uskonnonvapautta. Hänen mukaansa sotaa edeltäneistä totalitaarisista järjestelmistä oli opittu karulla tavalla, millaiseen sortoon negatiivinen uskonnonvapaus oli johtanut.

Puheensa lopuksi Paarma korosti, että uutta uskonnonvapauslainsäädäntöä uudistettaessa luterilainen kirkko piti tärkeänä kaikkien kansalaisten uskonnonvapauden toteutumista ja painotti positiivista uskonnonvapautta. Uskonnonvapaus korostui avauspuheessa, ja Paarman viesti oli todennäköisesti tarkoitettu myös uskonnonvapauskomitealle ja eduskunnalle. Paarman näkemys negatiivisesta uskonnonvapaudesta oli varsin subjektiivinen. Vajaa vuosi aikaisemmin opetusministeriö oli asettanut uskonnonvapauskomitean laatimaan ehdotuksen uudeksi uskonnonvapauslainsäädännöksi.⁴⁸ Kun uutta uskonnonvapauslakia suunniteltiin, oli pääpaino negatiivisessa uskonnonvapaudessa; saman vuoden syksyllä kirkolliskokous kiitti uskonnonvapauskomiteaa välimietinnöstä, jossa korostettiin näkemystä positiivisesta uskonnonvapaudesta.⁴⁹ Komitean tulkinta, jonka mukaan uskonnonvapaus tulisi ensisijaisesti ymmärtää positiivisena oikeutena, oli kirkolliskokouksen mielestä tärkeä ratkaisu.⁵⁰

⁴⁷ Kirk.kok. kpk-k. 1999, 5-6.

⁴⁸ SEK 1996-1999, 201.

⁴⁹ Antila 2004, 218.

⁵⁰ Seppo 2003, 73.

3 Yhteiskunnalliset ja eettiset teemat

a. Keinohedelmöitys, kloonaus ja eutanasia

Keinohedelmöitys ja eutanasia herättivät huomiota myös kirkolliskokouksissa. Vuonna 2002 hyväksyttiin Hollannissa laki, joka salli eutanasian tietyissä tapauksissa. Samaan aikaan käytiin julkisesti keskustelua hedelmöityshoidoista ja valmisteltiin niitä koskevaa erityislainsäädäntöä. Molemmat tapaukset herättivät paljon julkista keskustelua Suomessa.

Kirkolliskokouksen vuoden 2002 kevätistunnon avauspuheessaan Paarma korosti, että ihmisillä oli luomiseen perustuva ihmisarvo, jota häneltä ei voinut riistää. Jokainen ihminen oli yksilönä arvokas ja ainutkertainen. Häntä oli kohdeltava hänen arvonsa mukaisesti, oli hän sitten nuori vai vanha, sairas tai heikko, eikä ketään saanut käyttää välineenä tavoiteltaessa päämääriä. Ihmisarvon korostaminen ei Paarman mukaan perustunut pelkästään kristinuskoon, vaan se oli yhteistä monelle uskonnolle. Ihmisarvon merkitystä osoitti hänen mielestään se, että se oli kirjattu moniin kansainvälisiin sopimuksiin, joista esimerkkinä hän mainitsi Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistuksen sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan, jonka ensimmäisen artiklan mukaan ihmisarvo oli loukkaamaton ja sitä oli kunnioitettava ja suojeltava. Paarman mukaan ihmisarvo oli kuitenkin halpaa tavaraa tässä maailmassa, ja se ei paljon painanut poliittisten tai sotilaallisten päämäärien yhteydessä.⁵¹ Ihmisarvon uhkia ei Paarman mukaan saanut ulkoistaa maailman kriisipesäkkeisiin, vaan niitä oli nähtävissä myös omassa yhteiskunnassa. Tieteenalojen kehitys toi vaikeita eettisiä kysymyksiä, jotka liittyivät ihmisarvoon ja koskivat erityisesti ihmiselämän alkua ja loppua. Paarma lainasi Kjell Westön romaania, jossa kysyttiin, kenestä sai tulla isä ja kuka sai syntyä.

Paarman mukaan juuri keväällä 2002 Suomessa oli käyty keskustelua siitä, kenellä oli oikeus vanhemmuuteen. Puheen pitämisen aikoihin hedelmöityslaki oli edelleen harkittavana. Se hyväksyttiin vasta vuonna 2006. Laissa säädettiin sellaisen hedelmöityshoidon antamisesta, jossa sukusolu tai alkio vietiin naiseen raskauden aikaansaamiseksi. Tällaisiin hoitoihin kuuluivat keinosiemennys sekä

⁵¹ Kirk.kok. kpk-k. 2002, 2.

koeputkihedelmöitys. Laki koski myös alkioiden ja sulusolujen varastoimista sekä luovuttamista hedelmöityshoitoa varten.⁵²

Paarma kysyi, kenellä oli oikeus hedelmöityshoitoihin, voitiinko sallia sijaissyntyttäjän käyttö sekä milloin lapsella oli oikeus tietää biologinen taustansa. Hänen mukaansa hedelmöityshoitoja vaadittaessa näytti siltä kuin oman biologisen lapsen saaminen koettiin ihmisoikeudeksi. Paarman mukaan keskustelussa keinohedelmöityksestä ei saanut unohtaa syntyvän lapsen näkökulmaa. Lainsäädännön tehtävänä oli hänen mukaansa turvata heikomman osapuolen asema, ja hedelmöityshoidoista puhuttaessa heikompi osapuoli oli syntyvä lapsi. Aikuisten tasa-arvokysymysten oli oltava siihen verrattuna taka-alalla. Paarma ei täsmentänyt mitä hän tarkoitti aikuisten tasa-arvokysymyksillä, mutta todennäköisesti hän viittasi vuonna 2001 voimaan tulleeseen lakiin samaa sukupuolta olevien parien rekisteröidyistä parisuhteista, joka takasi parisuhteen solmineille pääosin samat oikeudet kuin aviopuolisoille.

Vastasyntyneen lapsen oikeuksia käsiteltäessä vielä vaikeampi kysymys oli Paarman mukaan syntyvän lapsen oikeudet. Lainsäädännöllä oli hänen mukaansa määriteltävä raskauden keskeytyksen rajat. Kysymykset sikiön asemasta olivat vaikeita ja niihin lainsäädäntö tuskin pystyi antamaan vastauksia, mutta kristillisen etiikan mukaan ihmiselämä oli Jumalan luomaa jo ennen syntymää. Nyky-yhteiskunnassa näkyi hänen mukaansa halu hallita sekä elämää että kuolemaa, ja ihmisarvo näyttikin hänen mukaansa muuttuneen suhteelliseksi. Paarma kysyi, oliko ihmisellä oikeus syntyä vammaisena. Eutanasiaan viitaten hän kysyi, pitäisikö vammautunut tai huonokuntoinen vanhus auttaa pois kärsimästä.⁵³ Myöhemmin samana vuona kirkkohallitus asetti terveydenhuollon bioeettisen toimikunnan, jonka puheenjohtajaksi tuli piispa Ilkka Kantola. Toimikunnan tehtäviin kuului pohtia biolääketieteen kehityksen aiheuttamia haasteita elämän rajallisuudelle sen alussa ja lopussa.⁵⁴

Samassa avauspuheessa Paarma toi esille kysymyksen ihmisen kloonamisesta. Hänen mukaansa kloonaminen oli riskialtista ja epäeettistä, periaatteellisesti ihmisen itseisarvon riistämistä. Hän nosti esiin Pia Jallinojan, jonka

⁵² <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060003> he 3/2006.

⁵³ Kirk.kok. kpk-k. 2002, 3-4.

⁵⁴ SEK 2000-2003, 192.

väitöskirja geeniseulontaan ja testeihin liittyvistä moraalisisista valinnoista oli juuri tarkastettu Helsingissä. Yliopisto-lehdessä Jallinoja oli pohtinut, miten vastuullisia olivat eettiset valinnat, jotka oli tehty lääketieteellisten tulosten pohjalta. Jallinojan mukaan tieto ei ollut koskaan täysin neutraalia, ja lääketieteellisiä faktoja oli hyvin vähän ja niihin liittyi aina tulkintaa. Paarma ei suoraan tunnustanut vastustavansa abortointia sikiövaiheessa, vaan katsoi, että vammaisten sikiöiden yleinen abortointi, joka Suomessa oli hänen mukaansa käytäntönä, oli erittäin monimutkainen kysymys. Ihmisarvon lisäksi siihen liittyi kysymyksiä, jotka kuuluivat yhteiskunnan vammaispolitiikkaan. Geeniseulonnan moraalisia ja oikeudellisia ongelmia oli pohdittu oikeusistuimissa ulkomailla, ja myös Suomessa asiasta oli tehty pari kantelua. Ihmisten toiveet olivat näissä tapauksissa jopa päinvastaisia, mikä oli Paarmen mukaan osoitus moraalisisesta hämmennyksestä.⁵⁵

Paarmen mukaan edelliset kysymykset olivat yhtä vaikeita kuin elämä itse. Nykyaikana ihminen etsi hänen mukaansa rajoja, joiden puitteissa toimia, eräänlaista inhimillistä mittakaavaa. Vanhusten kohtelu ja ikään perustuva syrjintä olivat hänen mukaansa osoitus siitä, että vanhusten ihmisarvo oli uhattuna. Seuraavaksi hän toi esille YK:n vuonna 1975 antaman ohjeistuksen, jonka mukaan jokaisella ihmisellä oli oikeus tulla kohdatuksi elävänä kuolemaan asti. Samoin hän toi esille, että kristinuskon näkemys vanhusten ihmisoikeuksista oli yksiselitteinen. Vaikka hoidot ja hoitotekniikat olivatkin kehittyneet, Paarmen mukaan oli oleellista, että hoidoissa ihminen nähtiin persoonana. Paarma ei tuonut ilmi, mitkä tekijät olivat johtaneet siihen, että vanhusten ihmisarvo oli uhattuna, mutta hänen mukaansa viime aikoina oli esiintynyt suurta huolta terveydenhuollon taloudellisista resursseista.⁵⁶

b. Uskonto, nationalismi ja Irakin sota

Yhdysvallat hyökkäsi liittolaisineen Irakiin maaliskuussa 2003; Irakin uskottiin pitävän hallussaan joukkotuhoaseita ja piilottelevan terroristeja. Hyökkäys suoritettiin ilman YK:n mandaattia ja tuomittiin yleisesti kirkkojen piirissä.⁵⁷ Noin puoli vuotta aikaisemmin Yhdysvaltain presidentti George Bush oli pyytänyt YK:ta

⁵⁵ Kirk.kok. kpk-k. 2002, 3.

⁵⁶ Kirk.kok. kpk-k. 2002, 4.

⁵⁷ Keegan 2004, 105-113, 119-121; SEK 2000-2003, 9-10.

jäämään sivuun Irakin sodasta, mikäli se ei tunnustaisi Irakin kasvavaa ja vakavaa uhkaa.⁵⁸ Irakin sota ja uskonnon käyttäminen poliittisten päämäärien hyödyntämiseksi oli myös vahvasti esillä vuoden 2003 kirkolliskokouksen kevätistunnon avauspuheenvuorossa.

Paarma toi heti puheensa alussa esille Irakin sodan ja kysymykset oikeutetusta sodasta. Kirkkojen kannanotot olivat hänen mielestään erittäin yhdensuuntaisia. Kirkot pitivät yksimielisesti ja laajana rintamana hyökkäystä Irakiin eettisesti epäoikeutettuna.⁵⁹ Kirkkojen maailmanneuvosto, Luterilainen maailmanliitto, paavi Johannes Paavali II ja Venäjän ortodoksisen kirkon patriarkka Aleksi II olivat tuominneet hyökkäyksen ankarasti.⁶⁰

Paarman mukaan kirkollinen keskustelu Irakin sodasta johti myös kirkon ja poliittisen vallan keskinäisten suhteiden tarkasteluun. Hyökkäys oli tuomittu voimakkaasti Englannissa ja Yhdysvalloissa. Kirkkojen johto oli asettunut toiselle kannalle kuin niiden jäsenet. Kirkot pitivät kiinni linjoistaan vielä senkin jälkeen kun valta Irakissa oli vaihtunut. Paarman mukaan erityisesti Yhdysvaltain kirkot olivat pyrkineet esiintymään profeetallisena äänenä, vaikka se ei ollut saanut taakseen suuria kansanjoukkoja. Paarma toi esille, että Yhdysvaltain kirkkojen linja oli kuitenkin oikea, ja viittasi niiden panokseen 1960-luvun ihmisoikeustaistelussa.⁶¹

Paarman mukaan oli vaarallista, mikäli uskontoa pyrittiin käyttämään poliittisten tai kansallisten pyrkimysten läpiviemiseen. Tästä oli historiassa lukuisia esimerkkejä, joista hän mainitsi Jeanne d'Arcin kohtalon sekä Balkanin ja Pohjois-Irlannin kriisit. Paarma mainitsi myös toisenlaiset tilanteet, jotka nostivat kriittisesti esille kansallisvaltioiden ja kirkkojen väliset suhteet. Hänen mukaansa kirkkojen näkökulmia määrittä usein niiden suhde kansallisvaltioon. Suhde oli joko valtiota ja sen kannanottoja myötäilevä, valtioon neutraalisti suhtautuva tai jopa vahvasti kriittinen, mikä toteutui usein pienempien kirkkojen osalta. Näistä kaikista suhtautumistavoista oli Paarman mukaan esimerkkejä. Enemmistöasemassa olevien kirkkojen piti pyrkiä irtautumaan kansallisesta näkökulmasta ja tunnistaa itsensä yhden suuren universaalien kirkon osaksi voidakseen toimia profeetallisena äänenä

⁵⁸ Yrjönsuuri 2003, 7.

⁵⁹ Kirk.kok. kpk-k. 2003, 2.

⁶⁰ SEK 2000-2003, 11.

⁶¹ Kirk.kok. kpk-k. 2003, 2.

maailmanlaajuudessa päätöksenteossa. Tämä koski Paarman mielestä myös Suomen kirkkoa. Suomessa kirkolla oli ollut vahvat vaikutukset niin kieleen, kulttuuriin, elämänmuotoon kuin myös historiallisiin traditioihin, ja nämä olivat antaneet aihetta puhua suomalaisesta kristillisyydestä. Toisaalta kirkon olemus ja alkuperä oli ekumenisuudessa, universalismissa ja uskontunnustuksessa. Uskottiin apostoliseen ja yleiseen eli katoliseen tai universaaliin kirkkoon. Paarma totesi, että oli hyvä kysyä, kuuluiko luterilainen kirkko kansallisia intressejä edustaviin vai niihin neutraalisti suhtautuviin vai kuuluiko se niitä universaalista perspektiivistä tarkasteleviin.⁶²

Paarman mielestä historia osoitti kaksi asiaa. Vaara- ja konfliktitilanteissa näkökulma yleensä kapeutui, toisaalta kansalliset intressit vahvistivat kirkon asemaa ja edistivät sen tehtävän suorittamista kansan keskuudessa. Paarma totesi, että silloin kun Suomessa oli alettu puhua kansankirkosta, käsitteeseen liittyi myös sellaisia näkökohtia, joihin sisältyi väärän nationalismin vaara. Paarma katsoi, että kansallisen näkökulman syrjäyttäessä universalismin myös nihkeä suhtautuminen ekumeniaan lisääntyi, mikä oli ollut nähtävissä myös 1900-luvun alun Suomessa.⁶³ Paarma viittasi mahdollisesti 1920-1930-lukuun ja ns. kielitaisteluun. Sivistyselämän suomalaistaminen oli herättänyt Ruotsissa huolta ruotsinkielisten oikeuksista. Tämä oli herättänyt suomalaisissa reaktion, jonka johdosta pohjoismainen vuorovaikutus niin kirkollisessa kuin yhteiskunnallisessa kontekstissa oli kärsinyt laajasti.⁶⁴

Paarma katsoi, että kansankirkolla oli Suomessa alusta pitäen ollut myönteinen ja luterilaiseen teologiaan sopiva ilmaisumuoto eikä nationalismikorostus ollut ollut missään vaiheessa leimaa antava. Lausunto pitää osittain paikkansa. Sisällissodan aikana arkkipiispa Gustaf Johansson katsoi, että sosialismi oli kuin virus, joka turmeli kansan sielun. Sisällissota oli hänen mielestään looginen seuraus siitä, että Jumalan tahto oli syrjäytetty. Kirkon piispat ja useimmat papit olivat antaneet tukensa valkoisen Suomen tavoitteille, ja yleiskuvaltaan kirkko oli valkoinen.⁶⁵ Myös Juhani Veikkola katsoo, että kolmekymmenluvulla korostui nationalistinen painotus kansankirkkonäkemyksessä, jossa uskonto ja isänmaa

⁶² Kirk.kok. kpk-k. 2003, 3.

⁶³ Kirk.kok. kpk-k. 2003, 4.

⁶⁴ Lauha 1993, 319-320 ; Kirk.kok. kpk-k. 2003, 4.

⁶⁵ Huhta www.

kytkeytyivät tiukasti yhteen.⁶⁶ Paarman mukaan termiä kansankirkko oli kuitenkin uudistettava ja tarkistettava; kirkon tuli olla kansan palvelija suhteessa maalliseen ja poliittiseen valtaan ja ensisijaisesti kriittisen solidaarisuuden edustaja. Toimiessaan solidaarisena palvelijana kirkko voi olla sekä profeetta että myös laupeuden levittäjä.⁶⁷

Kirjassaan Ihmisen huuto Paarma avasi näkemyksiään ja totesi, että maailmanrauhaa ei voi saavuttaa ilman uskontojen apua. Eri uskontojen tulisi yhdessä tehdä työtä rauhan puolesta.⁶⁸

c. Diakoniatyö ja kehitysapu

Kehitysapu ja diakoniatyö olivat vahvasti esillä vuoden 2000 kevätistunnon avauspuheessa. Paarma toi esille, että kirkko oli samana vuonna pyrkinyt ohjaamaan seurakuntien varoja syrjäytyneille. Kirkon määrärahoista oli varattu 10 miljoonaa markkaa syrjäytyneiden hyväksi, ja myös useat seurakunnat olivat seuranneet tätä esimerkkiä ja varanneet ylimääräisen määrärahan diakoniatyöhön, huumeiden vastaiseen työhön, syrjäytyneiden tukemiseen jne. Kirkkohallitus oli aikaisemmin julistanut seurakunnille ja hiippakunnille haettavaksi 7 miljoonan markan projektimäärärahan syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhan alla olevien tukemiseen.⁶⁹ Seurakunnat olivat piispainkokouksen pyynnöstä myös varanneet enemmän rahaa kansainväliseen diakoniaan ja lähetystyöhön. Normaalisti seurakuntien verotuloista 2 prosenttia käytettiin tähän tarkoitukseen, nyt yli puolet seurakunnista oli antanut 3 prosenttia kansainvälisen diakonian ja lähetystyön määrärahoihin.⁷⁰

Paarman mukaan syrjäytyneiden puolustamisessa kirkko näytti hyvää esimerkkiä myös valtion suuntaan. Kansainvälinen kehitysapu ei ollut hänen mukaansa ollut mikään suoranainen muotiasia Suomessa. Paarman mukaan oli myös hienoa, että Suomen valtio selvitti suoritetun kehitysyhteistyön laatukysymyksiä, mutta oli tärkeää kohdentaa rahat oikein. Vaurastuneen Suomen panos kehitystyöhön oli kuitenkin hyvin paljon jäljessä naapurimaiden tasosta ja YK:n suosituksista.

⁶⁶ Veikkola 1990, 490-491.

⁶⁷ Kirk.kok. kpk-k. 2003, 4.

⁶⁸ Paarma 2009, 205-206.

⁶⁹ SEK 2000-2003, 176.

⁷⁰ Kirk.kok. kpk-k. 2000, 7-8.

Paarma toivoi, että valtio kantaisi vastuuta myös kaikkein pienimmistä ja kaukana olevista.⁷¹

Jukka Paarma oli toiminut Kirkon Ulkomaanavun hallituksen jäsenenä vuosina 1984–1997.⁷² Kirjassaan Ihmisen huuto Paarma avasi näkemyksiään kehitysavusta. Hän kritisoi sitä, että toisin kuin taantuville teollisuusmaille kehitysmaille ei ollut järjestetty “elvytyspaketteja”. Hän korosti, että kehitysapu oli teollisuusmaiden velvollisuus köyhimpiä maita kohtaan, ja kysymys oli ennen kaikkea ihmisoikeuksista.⁷³ Myös lehdistö noteerasi myöhemmin arkkipiispan avauspuheen ja totesi kirkon lähteneen puolustamaan syrjäytyneitä.⁷⁴

d. Lähi-idän kriisi puhuttaa

Vuoden 2000 syysistunnon päätöspuhe oli varsin erilainen kuin päätöspuheet yleensä. Heti puheensa aluksi Paarma otti kantaa luterilaisen kirkon suhdetta juutalaisuuteen koskevaan kysymykseen ja nosti esille Lähi-idän kiristyneen tilanteen.⁷⁵

Kirkon suhde juutalaisuuteen oli ollut esillä myös syysistunnon puheenvuoroissa. Paarma totesi, että kristinuskon ja juutalaisuuden yhteiset juuret ja niiden välinen jännite olivat läpi historian haastaneet kirkkoja selvittämään suhdettaan juutalaisuuteen. Kristinuskon ja juutalaisuuden suhteessa oli kuitenkin hyvin monia erilaisia ulottuvuuksia. Kirkolle kysymys oli ensi sijassa teologinen, mutta siihen liittyi läheisesti myös poliittisia, historiallisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Lähi-idän kiristynyt tilanne oli herättänyt huolta ja murhetta myös suomalaisten kristittyjen keskuudessa. Paarman mukaan kriisiin oli voimakkaasti kietoutunut uskonnollisia tekijöitä, mutta se oli luonteeltaan poliittinen. Paarma nosti esille Jerusalemin aseman. Hän korosti, että sen tuli myös vastaisuudessa olla kolmen uskonnon pyhä kaupunki. Tämä edellytti Paarman mukaan uskontojen ja

⁷¹ Kirk.kok. kpk-k. 2000, 8.

⁷² Mustakallio www.

⁷³ Paarma 2009, 148-152.

⁷⁴ SEK 2000-2003, 260.

⁷⁵ Kirk.kok. kpk-s. 2000, 182.

niiden edustajien rauhanomaista keskenäistä kunnioittamista ja yhdessä elämisen muotojen vakavaa etsimistä.⁷⁶

Paarman mukaan Lähi-idän tilanne muistutti monia muita selkkauksia, joita oli esiintynyt Euroopassa ja joita tiedotusvälineet mielellään kutsuivat uskonsodiksi. Paarma nosti esille Pohjois-Irlannin, Bosnian ja Kosovon, jotka hänen mukaansa olivat tästä malliesimerkkejä. Hän totesi, että yhdenkään kriisin varsinainen syy ei ollut uskonnossa. Uskontoa oli hänen mukaansa käytetty tietoisesti poliittisten päämäärien sumuverhona, vihan ja sodan aseina vastoin niiden perimmäistä tarkoitusta. Uskontojen piti Paarman mukaan toimia rauhan, yhteisymmärryksen, oikeudenmukaisuuden ja sovinnon lisäämiseksi. Ilman kolmen suuren uskonnon dialogia ei ollut edellytyksiä rauhanomaiselle rinnakkaiselolle ja yhteisen tulevaisuuden rakentamiselle Lähi-idässä eikä etenkin Jerusalemissa.⁷⁷

Paarma korosti, että uskontojen välinen dialogi oli välttämätöntä uskontojen kannalta. Samalla se oli välttämätöntä myös rauhan ja oikeudenmukaisuuden aikaan saamiseksi. Uskontojen välinen dialogi oli hänen mukaansa monikulttuurisen Euroopan rauhallisen ja turvallisen tulevaisuuden edellytys.⁷⁸

Paarma otti myös myöhemmin kantaa Lähi-idän kriisiin. Rohkeat kannanotot Israelin harjoittamaa ulkopoliittikkaa kohtaan herättivät huomiota myös lehdistössä. Runkas vuosi puheen jälkeen vuoden 2002 alussa väkivaltaisuuDET jatkuivat Yhdysvaltain ja kansainvälisen yhteisön vaatimuksista huolimatta, ja Israel sai osakseen runsaasti negatiivista huomiota pakolaisleireihin tekemiensä iskujen vuoksi.⁷⁹ Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa huhtikuussa 2002 Paarman todettiin opastavan rohkeasti. Paarma oli arvostellut Israelin toimia ja painottanut, että ne pakottivat myös suomalaiset kristityt tarkistamaan kantaansa Israeliin.⁸⁰

⁷⁶ Kirk.kok. kpk-s. 2000, 182-183.

⁷⁷ Kirk.kok. kpk-s. 2000, 183.

⁷⁸ Kirk.kok. kpk-s. 2000, 184.

⁷⁹ <https://yle.fi/uutiset/3-5136504>, 26.10.2018

⁸⁰ HS 11.4.2002, Paarma opastaa rohkeasti.

III Kirkon äänestä arvomaailman muutokseen (2004-2010)

1. Puheiden yleinen luonne

Vuosina 2004 - 2010 kirkolliskokous kokoontui kaksi kertaa vuodessa kevät- ja syysistuntoihin. Kuten jo edellisellä nelivuotiskaudella Paarman avauspuheet liittyivät usein mediassa esillä olleisiin aiheisiin, ja niistä löytyi niin kirkollisia kuin yhteiskunnallisia elementtejä. Tuttuun tyyliinsä hän toi omat mielipiteensä selkeästi julki. Myös tämän nelivuotiskauden aikana Paarma pyrki usein argumentoimaan mielipiteensä tutkijoihin ja tutkimuksiin vedoten. Paarma keskittyi rooliinsa kirkolliskokouksen puheenjohtajana, josta hän sai edustajilta osakseen myös paljon kiitosta.⁸¹ Häntä kuvailtiin kiitospuheissa rohkeaksi ja isälliseksi. Monet kiitospuheenvuorojen käyttäjät korostivat, että he kokivat turvalliseksi työskennellä Paarman johdolla. Myös tämän nelivuotiskauden kiitospuheissa nousi esille Paarman käyttämä huumori, jota kirkolliskokousedustajat näyttivät arvostavan.⁸²

Erityisesti kevätistuntojen päätöspuheet olivat sisällöltään varsin suppeita. Paarma nosti niissä esiin ilmoitusluonteisia asioita, kuten edustajan eläkkeelle jäämisen.⁸³ Syyskausien päätöspuheet taas olivat laajempia, ja samoin kuin monissa kevätistuntojen avauspuheissa aiheet eivät juurikaan liittyneet kirkolliskokousten käsittelemiin asioihin, vaan yhteiskunnallisiin ja kirkollisiin teemoihin.

2. Ajankohtaiset kirkolliset teemat

a. Kenellä on oikeus käyttää kirkon ääntä?

Vuoden 2004 kirkolliskokouksen kevätistunnon avauspuheessaan Paarma otti kantaa siihen, kenellä oli oikeus käyttää kirkon ääntä ja mihin suuntaan kirkko oli menossa. Paarman mukaan sekä seurakuntalaiset että media olivat usein hämmennyksissä siitä, miten erilaisia kannanottoja kirkolla oli ja miten ne olivat usein myös ristiriitaisia. Julkisuuteen oli noussut hänen mielestään sellaisia kannanottoja, jotka tulkittiin kirkon näkemyksiksi, mutta joista kirkolliskokouksen edustajat olivat kuitenkin

⁸¹ Kirk.kok. kpk-s. 2006, 169.

⁸² Kirk.kok. kpk-s. 2005, 139.

⁸³ Kirk.kok. kpk-k. 2008, 202.

hänen mukaansa eri mieltä. Paarma ei eritellyt, mistä kannanotoista oli kyse, mutta hän viittasi mahdollisesti noin kuukautta aikaisemmin tapahtuneeseen episodiin, josta myös Helsingin Sanomat kertoi.⁸⁴ Uutisessa Paarma totesi, että väite, jonka mukaan kaikki pelastuivat, ei ollut kirkon opetuksen mukainen. Aikaisemmin samana vuonna pastori Antti Kyllikäinen oli ollut esillä mediassa mielipiteidensä ja vuosia aikaisemmin julkaistun kirjansa “Kaikki pääsevät taivaaseen” johdosta.⁸⁵ Kirkon julkisesta äänestä oli käyty keskustelua jo kauan ennen Paarman avauspuhetta, ja monet katsoivat, ettei kirkkohallitus ollut paras elin lausumaan kirkon virallista kantaa siihen, mikä koski oppia ja etiikkaa. Kirkolliskokous oli taas liian hidastuiva, joten katseet olivat kohdistuneet piispainkokouksen suuntaan. Samassa puheenvuorossaan Paarma kysyi, kuka oli oikeutettu edustamaan kirkon ääntä julkisuudessa.⁸⁶

Paarman mukaan se, että keskustelu kirkon äänestä nousi ajoittain esille, johtui siitä, että kirkon suunnalta ei annettu kyllin selkeää vastausta. Luterilainen kirkko erosi hänen mielestään monista muista kristillisistä uskontokunnista siinä, että kirkon ylin ääni ei kuulunut selkeästi millekään synodille, korkeimmalle piispalle tai konsiilille. Kirkon ääntä oli hänen mukaansa selvitelty jo 70-luvulta lähtien piispainkokouksen asettaman työryhmän johdolla. Viimeksi asiaan oli perehtynyt Kirkon tutkimuskeskuksessa työskennellyt tutkija Maarit Hytönen julkaisussaan “Kirkko ja nykyajan eettiset kysymykset”. Paarma kysyi, oliko luterilaisessa kirkossa ollenkaan julkista ääntä tunnustuskirjojen ja Raamatun lisäksi. Hänen mukaansa kirkossa tuli vallita mielipiteenvapaus, niin että kaikilla kristityillä olisi oikeus lausua ääneen mielipiteensä. Paarman mukaan oli selvää, että kirkon tuli tehdä päätöksiä, jotka koskivat lukuisia yhteiskunnallisia, eettisiä sekä kirkon toimintaa, uskoa ja oppia koskevia kysymyksiä. Paarma totesi, että perustuslain mukaan valtiovalta Suomessa kuului kansalle. Kirkossa ei hänen mukaansa ollut tähän verrattavissa olevaa säädöstä, mikä johtui siitä, ettei kirkolliskokousta ollut tarkoitettu kirkon eduskunnaksi eikä se ollut millään tavoin verrannollinen parlamenttiin. Kirkossa

⁸⁴ HS 30.3.2004, Arkkipiispa Paarma: Kadotus on olemassa.

⁸⁵ HS 30.3.2004, Arkkipiispa Jukka Paarma: Kadotus kuuluu kirkon oppiin.

⁸⁶ Kirk.kok. kpk-k. 2004, 3; Antila 2014, 333.

valta jakautui hänen mukaansa erilaisten tahojen kesken, mikä johtui opista, tunnustuksesta ja luterilaisen kirkon järjestysmuodosta.⁸⁷

Samassa puheessaan Paarma nosti esille uskovien yhteisen pappeuden. Koska kaikki Kristukseen uskovat olivat hänen mielestään pappeja, kirkossa täytyi jo sen perusteella olla laaja mielipiteenvapaus. Kirkon opetuksen ylin auktoriteetti oli hänen mukaansa Jumalan sana sekä sitä tulkitsevat tunnustuskirjat. Ylin auktoriteetti todettiin hänen mukaansa selkeästi sekä kirkkolain että kirkkojärjestyksen ensimmäisessä pykälässä. Paarman mukaan kirkon kannanotoista oli kyse silloin, kun Raamatun sanaa ja tunnustuskirjojen opetuksia tulkittiin ja sovellettiin nykyaikaan. Hänen mukaansa kirkon oppia ja uskoa käsiteltäessä asiantuntijaelimenä toimi piispankokous. Paarman mukaan kiivastahtisessa ja hektisessä yhteiskunnassa kirkkohallitus oli joutunut toimimaan kirkon äänitorvena ja antamaan lausuntoja, jotka koskivat jossain määrin kirkon oppia ja uskoa.⁸⁸

Teologisesta näkökulmasta valta kirkossa kuului Paarman mukaan kaikkien uskovien kokonaisuudelle, ja kirkon auktoriteettina oli Jumalan sana ja uskovien yhteinen mielipide. Argumenttien tueksi Paarma viittasi Lutheriin, joka käytti termiä “uskon yhteinen tietoisuus”, sekä Ausburgin tunnustuksen sanontaan “yhteinen konsensus”. Paarman mukaan uskovien kesken tulisikin vallita yhteinen mielipide, mutta samalla hän mainitsi, että tuon samaisen mielipiteen tulisi ulottua ajassa taaksepäin apostolien aikaan asti. Paarman mukaan piispan ja papin virkaan kutsutut eivät saaneet auktoriteettiaan seurakunnalta tai kirkolta, vaan Kristukselta. Heidän virkansa oli kuitenkin tarkoitettu kirkkoa varten. Kirkko ja sen työntekijät toimivat uskovien yhteisen mielipiteen pohjalta, eivät esimerkiksi vain paikallisseurakunnan. Paarman mukaan yksityinen henkilö ei voinut kirkon edustajana toimia kirkon yleisen mielipiteen vastaisesti. Mikäli arvoa annettiin yksityisen ihmisen tai vähemmistön mielipiteille, jotka sotivat kirkon yleistä mielipidettä ja yhdessä tehtyjä päätöksiä vastaan, oli lähellä kirkon jakaantumisen vaara. Paarman mukaan kirkolliskokousten päätöksistä oli saatava keskustella, mikäli siihen oli tarvetta. Kuitenkin silloinkin oli oltava lojaali tehdyille päätöksille, mikäli keskustelu kunnioitti erilaisia mielipiteitä.⁸⁹

⁸⁷ Kirk.kok. kpk-k. 2004, 4.

⁸⁸ Kirk.kok. kpk-k. 2004, 4-5; Antila 2014, 322-333.

⁸⁹ Kirk.kok. kpk-k. 2004, 4-6.

Paarman mukaan kirkon hallintoelimissä päätöksiä tehtäessä rukoiltiin Pyhän Hengen johdatusta, ja Pyhä Henki johdatti kirkkoa tekemään oikeita päätöksiä. Kirkon ääni voitiin ymmärtää monin eri tavoin, ja sen kuului olla koko uskoviensa yhteisön ääni. Hän vertasi kirkkoa orkesteriin, jossa ei ollut tilaa solisteille. Kirkon ääni ei ollut Paarman mukaan riitasoinnuton, koska täydellinen konsensus ei ollut vielä tässä ajassa hänen mukaansa mahdollinen. Konsensuksella Paarma viittasi kristittyjen yhteiseen mielipiteeseen. Tärkeintä oli Paarman mukaan, että kirkon ääni erottui monien mielipiteiden kokonaisuudessa. Kirkon mielipiteet perustuivat piispojen yksimielisyyteen, kirkolliskokousten päätöksiin sekä kirkkokansan hyväksyntään.⁹⁰

Kirkkoneuvos Matti Halttunen totesi samana vuonna lehtikirjoituksessa, että piispainkokouksen esitykset olivat “kerrassaan metsästä”, mikä ei antanut kovin myönteistä kuvaa piispainkokouksen ehdotusten valmistelun tasosta.⁹¹ Kun tarvittiin kirkkoa koskevia päätöksiä, piispainkokous teki ehdotuksen kirkolliskokoukselle, joka vuorostaan teki päätökset.

b. Kirkon keskustelukulttuuri

Vuonna 2005 tanskalainen lehti Jyllands-Posten julkaisi pilakuvia profeetta Muhammedista tarkoituksenaan testata, rajoittiko terrorismin uhka sananvapautta. Tapaus herätti paljon kohua ja keskustelua myös Suomessa, ja pian kyseiset pilakuvat alkoivat levitä Euroopan lehdissä.⁹² Arkkipiispa Paarma otti myös kantaa asiaan vuoden 2006 kevätistunnon avauspuheessaan.

Paarman mukaan kiista islaminuskon kannattajia loukkaavista pilakuvista oli herättänyt paljon keskustelua myös Suomessa. Samalla hän nosti esille kaksi tärkeää kysymystä: millä tavoin ja kuinka paljon toisten pyhinä pitämiä asioita tulisi kunnioittaa, ja kuinka pyhänä arvona oli pidettävä sananvapautta, joka kuului keskeisesti demokraattisen oikeusvaltion ja Suomen perustuslain periaatteisiin. Molemmat kysymykset olivat hänen mielestään olennaisen tärkeitä myös kirkon sisäisessä keskustelukulttuurissa. Kirkon julkisuuskuvaa olivat hänen mielestään hämmentäneet kirkossa esille tulleet jyrkät vastakkainasettelut suhteessa eettisiin

⁹⁰ Kirk.kok. kpk-k. 2004, 6-7.

⁹¹ Antila 2014, 333.

⁹² HS 20.2.2006, Kiistellyt Mohammed-pilapiirroukset alkoivat levitä Euroopan lehdissä.

kannanottoihin ja ajankohtaisiin kirkkopoliittisiin kysymyksiin. Lehdissä oli hänen mukaansa puhuttu linjattomasta, epäyhtenäisestä ja jopa riitelevästä kirkosta. Paarma ei maininnut tarkemmin kannanottoja, joista hän puhui, mutta mitä todennäköisimmin nämä olivat kirkolliskokousedustajien tiedossa. Myös keskustelu naispapeista ja heidän kokemastaan syrjinnästä oli ollut runsaasti esillä mediassa ennen kirkolliskokousta, ja aikaisemmin saman vuoden helmikuussa Helsingin Sanomat oli uutisoinut, että piispainkokous oli ottanut kantaa naispappien kokemaan syrjintään ja korostanut että naispappeuden torjuja ei voinut kieltäytyä yhteistyöstä naispappien kanssa.⁹³ Naispappien kokema syrjintä oli ollut esillä kirkolliskokouksessa jo vuonna 2003. Silloin Helsingin Sanomat oli uutisoinut, että Paarman mukaan ongelma ei ollut niin suuri kuin mediasta voisi päätellä.⁹⁴

Paarman mukaan mediassa esillä olleissa keskusteluissa ei aina käynyt ilmi, mikä oli kirkon virallinen kanta. Tämä johti siihen, että moni ihminen jätti kirkon.⁹⁵ Hänen mukaansa keskustelukulttuuria tuli parantaa, ja ylilyöntejä ja suvaitsemattomuutta oli varmasti esiintynyt. Paarma ei kuitenkaan pitänyt negatiivisena asiana sitä, että kirkon piirissä oltiin asioista eri mieltä, päinvastoin. Avoin keskustelu ja erilaisten mielipiteiden esittäminen oli hänen mukaansa erittäin tärkeää päätöksiä valmisteltaessa, ja demokratia, julkisuus ja avoimuus olivat hänen mielestään kansankirkon tunnusmerkkejä. Vain avoimen keskustelun salliva ja hyväksyvä kirkko voi hänen mukaansa olla vahva kirkko.⁹⁶

Paarman mukaan hedelmällinen yhteistyö eri kirkkojen välillä oli mahdollista vain mikäli keskusteluun osallistui omasta vakaumuksestaan ja identiteetistään tietoisia edustajia. Avoin keskustelu oli hänen mukaansa kirkon vahvuus, mutta vain mikäli sitä käytiin rehellisesti ja toista ihmistä kunnioittaen. Tämä oli asia, jota myös kirkon oli opetettava tieteen ja teknologian jatkuvasti kehittyessä. Uskon kysymyksissä keskustelu oli hänen mukaansa helpompaa Raamattua ylimpänä auktoriteettina pitävien ryhmittymien kanssa. Avoimuuden tuli Paarman mukaan olla keskeisenä lähtökohtana sekä kirkon tiedotuksessa että hallinnossa, eikä minkäänlainen salailu tai peittely saanut kuulua kirkon

⁹³ HS 16.2.2006, Piispat: Naispappeuden torjuja ei voi kieltäytyä yhteistyöstä.

⁹⁴ HS 6.5.2003, Naispappeus puhutti kirkolliskokousta.

⁹⁵ Kirk.kok. kpk-k. 2006, 1-2.

⁹⁶ Kirk.kok. kpk-k. 2006, 2.

toimintatapoihin. Paarma lainasi ensistä arkkipiispaa Martti Simojokea, jonka mukaan kirkossa ei saanut olla mitään salattavaa, ja mikäli sellaista oli, se oli tuotava julki.⁹⁷

Paarma korosti, että avoimuuden rinnalle oli nostettava myös totuus ja lähimmäisen kunnioittaminen. Hänen mielestään julkisuudessa oli usein vaikea erottaa erilaisten näkemysten painoarvoa. Usein kävi niin, että valmisteilla oleva esitys katsottiin kirkon viralliseksi kannanotoksi. Hänen mukaansa totuus vääristyi, jos yksittäisten henkilöiden tai työryhmien kannanotto ymmärrettiin kirkon viralliseksi kannanotoksi. Paarma painotti tiedottamisen tärkeyttä. Erityisesti kun kyseessä oli komitea tai valmisteleva työryhmä, oli tärkeää harkita, missä muodossa ehdotukset tai kannanotot tuotiin julkisuuteen. Paarman mukaan päätöksenteon jälkeenkin keskustelun tuli olla avointa, vaikkakin kirkko noudatti yhteisiä päätöksiä. Avoin keskustelu oli kansankirkon vahvuus, ja se toteutui silloin kun keskustelua ohjasivat toisen kunnioitus ja totuus.⁹⁸

Paarma antoi puheessaan vahvasti ymmärtää, että kirkon työntekijöiden tuli pitäytyä niissä päätöksissä, joita kirkko oli tehnyt. Edellisen vuoden syysistunnon päätöspuheessaan hän oli käsitellyt kirkon linjaa hedelmöityshoitoihin ja parisuhteiden rekisteröineiden siunaamiseen. Hän totesi, että kirkolla oli näistä asioista selkeä kanta, vaikka kirkossa oli erilaisia näkemyksiä asiasta.⁹⁹ Puhuessaan tiedottamisen tärkeydestä ja siitä, missä muodossa ehdotukset tai kannanotot tuotiin julkisuuteen, Paarma mahdollisesti viittasi kirkkohallituksen vuonna 2005 antamaan lausuntoon hedelmöityshoitolakia koskevasta esityksestä, joka herätti varsin voimakasta vastustusta.¹⁰⁰

c. Agricolan päivästä naispappeuteen

Vuonna 2007 oli kulunut 450 vuotta Mikael Agricolan kuolemasta. Kevätistunnon avauspuheessa Paarma nosti esille Agricolan merkityksen niin kirjakielen kehittäjänä kuin kirkollisena hahmona. Hän oli luonut Suomeen kirjakielen, joka mahdollisti myös Raamatun kääntämisen suomeksi. Yhtenä uskonpuhdistuksen ajatuksena oli

⁹⁷Kirk.kok. kpk-k. 2006, 3.

⁹⁸ Kirk.kok. kpk-k. 2006, 3-4.

⁹⁹ Kirk.kok. kpk-s. 2005, 136-137.

¹⁰⁰ SEK 2004-2007, 168.

saattaa Jumalan sana kaiken kansan ymmärrettäväksi. Vaikka Agricola tässä Paarman mukaan onnistuikin, aiheutti kirkkojen Raamattu-periaate myös ongelmia.¹⁰¹

Seuraavaksi Paarma nosti esille naispappeudesta käydyn keskustelun. Keskustelu oli Paarman mukaan ollut vilkkaasti esillä mediassa edellisten kuukausien aikana, oikeastaan aihe oli ollut mediassa pinnalla jo vuodesta 2003, jolloin Paarman omien sanojen mukaan ongelma ei ollut ollut niin suuri kuin media antoi ymmärtää.¹⁰² Mediassa esille nousi erityisesti naispappien kokema syrjintä, ja moni miespuolinen pappi ei suostunut työskentelemään naispappien kanssa. Helsingin Sanomat uutisoi aiheesta huhtikuussa otsikolla “Naispappeuskiista kärjistyy Oulussa”. Kyseisessä tapauksessa kappalainen oli kieltäytynyt osallistumasta messuun, sillä hänen avustajanaan olisi ollut nainen.¹⁰³ Paarman mukaan kirkolliskokouksen päätös naispappeuden hyväksymisestä oli tehty pitkän tutkimuksen, keskustelun ja rukousten jälkeen ylivoimaisella äänenemmistöllä.¹⁰⁴

Paarman mukaan sekä kirkolliskokous että piispainkokous olivat ilmaisseet, ettei naispappeuteen myönteisesti tai kielteisesti suhtautumista pidetty harhaoppina, sillä papin sukupuolella ei hänen mukaansa ollut tekemistä opin kanssa. Kieltäytyminen yhteistyöstä naispappin kanssa ei hänen mukaansa koskenut oppia vaan kirkollista järjestystä. Jos jokin ryhmä erottui kirkollisesta järjestyksestä, oli hänen mukaansa kyse skismasta kirkon sisällä. Paarman mukaan jo apostolit olivat pohtineet heresian ja skisman välisiä eroja, ja molemmat rikkoivat sen yhteyden, jota Jeesus oli rukoillut opetuslapsilleen.¹⁰⁵

Paarma piti yllättävänä sitä, että aihe oli noussut mediassa esille niin voimakkaasti, sillä naispappeus oli hyväksytty jo kaksikymmentä vuotta aikaisemmin ylivoimaisella äänenemmistöllä. Toisaalta Paarma varmasti tiedosti, että kyseessä ei ollut naisten mahdollisuus toimia pappina, vaan naispappien kokema syrjintä. Paarman mukaan muutamissa seurakunnissa nousseissa tilanteissa ei varsinaisesti ollut ollut kyse naispappeudesta, vaan siitä, velvoittiko kirkko kaikkia työntekijöitään suoriutumaan virkatehtävistään vai oliko jollakulla oikeus kieltäytyä tehtävistä vakaumuksensa ja omantuntonsa tähden. Paarman mukaan oli mahdollista,

¹⁰¹ Kirk.kok. kpk-k. 2007, 1-2; Mustakallio 2012 b, 557.

¹⁰² HS 6.5.2006, Naispappeus puhutti kirkolliskokousta.

¹⁰³ HS 30.4.2007, Naispappeuskiista kärjistyy Oulussakin.

¹⁰⁴ Kirk.kok. kpk-k. 2007, 2.

¹⁰⁵ Kirk.kok. kpk-k. 2007, 3.

että maallinen oikeuslaitos tulisi antamaan päätöksen siitä, miten yhteiskunnassa olevaa tasa-arvolakia tulisi kirkossa tulkita. Paarman mukaan myös piispainkokouksen selonteko otti kantaa siihen, että ketään ei saanut seurakunnissa syrjiä sukupuolen perusteella. Selonteko ei kuitenkaan noussut maallisista laeista, vaan Raamatusta.¹⁰⁶ Paarma korosti, että kirkossa oli tahdottu kunnioittaa myös niitä, jotka poikkesivat kirkon virkakäsityksestä. Kun kirkon tietoon nousi, että kaikissa seurakunnissa ei rinnakkaiselo sujunut, piispainkokous laati asiasta tutkimuksen. Piispainkokouksen mukaan syrjintää ei voinut hyväksyä, eikä virkatehtävistä voinut kieltäytyä. Ongelmat piti hoitaa pastoraalisilla keskusteluilla esimiesten kanssa. Paarma oli omien sanojensa mukaan pettynyt siihen, että kahdenkeskiset keskustelut eivät olleet tuottaneet kaikissa tapauksissa tulosta. Hän oli uskonut, että monet asiat voitiin ratkaista hyvällä tahdolla.¹⁰⁷

Puheensa lopuksi Paarma painotti papin roolia seurakunnassa. Pappi ei ollut opetuksistaan vastuussa seurakunnalle, vaan kirkolliselle esivallalle, piispalle ja tuomiokapitulille. Seurakunta valitsi papit, ja mikäli seurakunta oli valinnut papeiksi miehiä ja naisia, ei ollut pappien asia jaotella muita pappeja kelvottomiin ja kelvollisiin.¹⁰⁸

Paarma ei puheessaan suoranaisesti tuominnut naispappien syrjintää, mutta kehotti kirkon työntekijöitä olemaan kieltäytymättä virkatehtävistä. Vaikka kieltäytyminen yhteistyöstä naispappien kanssa oli ”tuomittavaa”, ei siitä ollut annettu rangaistuksia tai sanktioita.

d. Erottaanko kirkosta?

Keväällä 2008 Jukka Paarma nosti jälleen esille kirkosta eroamisen kirkolliskokouksen kevätistunnon avauspuheessaan. Paarman mukaan käsitys siitä, että kirkko oli kriisissä, kuului sen olemukseen. Kirkko edusti monessa mielessä vastakulttuuria, ja sen arvomaailma oli usein erilainen kuin vallalla oleva. Paarman mukaan kirkosta eroamiset sekä kirkonvastainen kirjoittelu antoivat monelle ihmiselle kuvan, että kirkko oli kriisin keskellä. Media maalasi hänen mukaansa kirkosta kuvaa sirpaleisena ja riitaisana yhteisönä, jonka keskeisimpiin kysymyksiin

¹⁰⁶ Kirk.kok. kpk-k. 2007, 3-4.

¹⁰⁷ Kirk.kok. kpk-k. 2007, 4-5.

¹⁰⁸ Kirk.kok. kpk-k. 2007, 5.

kuuluvat naisten ja miesten tasa-arvo, sukupuoleen liittyvät kysymykset sekä seksuaalivähemmistöt.¹⁰⁹

Paarma totesi, että edellisenä vuonna kirkosta oli eronnut 37 000 ihmistä, kun taas 10 000 ihmistä oli liittynyt kirkkoon. Mikäli eroaminen jatkuisi samanlaisena, se aiheuttaisi Paarman mukaan monenlaisia haasteita kirkolle ja sen työntekijöille. Kirkosta eroamiset kertoivat hänen mukaansa pikemminkin arvomaailman kriiseistä kuin kirkon kriisistä. Kirkosta eroamiseen houkutteli hänen mukaansa ajatus vapaudesta, vapaus yhteisöstä, perinteistä sekä yhteisön velvoitteista. Hänen mukaansa kulutusideologia ei ulottunut vain ”shoppailuun”, vaan hengellisen elämän alueella elämyksiä keräilevään vaelteluun. Kirkosta eroaminen ei hänen mukaansa koskettanut vain Suomea, vaan oli koko Euroopan laajuinen trendi. Eroamisen syyt olivat hänen mukaansa moninaisia, ja oli tärkeää kuunnella niitä, jotka kertoivat eroamisen syyksi tyytymättömyyden kirkkoon ja sen toimintaan.¹¹⁰

Paarma kiinnitti huomiota aiheeseen, joka hänen mielestään oli saanut runsaasti tilaa myös mediassa: tarpeeseen auttaa ihmisiä uskoon. Sekä rippikoululaisille että aikuisille oli hänen mukaansa annettava mahdollisuus pohtia niitä kysymyksiä, joita tie antoi kirkon haasteiksi. Paarman mukaan näytti siltä, että kirkko oli antanut liian vähän aineksia käsitellä sellaisia kysymyksiä kuin kristillinen Jumala-kuva, Raamatusta nouseva ihmiskuva tai ei-fundamentalistinen raamattukäsitys. Tällaisten kysymysten käsittely auttaisi hänen mukaansa monia ymmärtämään, kuinka saattoi olla kristitty modernissa maailmassa. Tällöin myös vanhakantaiset keskustelunaiheet kuten kreationismi sekä naisen asema kirkossa ja perheessä eivät enää pysyisi keskustelun valokeilassa.¹¹¹

Kirkosta eroamiset saivat runsaasti mediatilaa jo ennen kirkolliskokouksen kevätistuntoa. Saman vuoden helmikuussa sekä Helsingin Sanomat että eroakirkosta.fi-palvelu uutisoivat, että kirkosta oli eronnut jo yli 100 000 jäsentä eroakirkosta.fi-palvelun kautta.¹¹² Myös kirkko oli edellisenä vuonna havahtunut tilanteeseen ja lanseerannut Jeesus diggaa susta -kampanjan. Helsingin seurakuntien

¹⁰⁹ Kirk.kok. kpk-k. 2008, 3-4.

¹¹⁰ Kirk.kok. kpk-k. 2008, 4-5.

¹¹¹ Kirk.kok. kpk-k. 2008, 6-7.

¹¹² HS 18.2.2008, Jo 100 000 eronnut kirkosta internetissä; https://www.eroakirkosta.fi/dynamic/index.php/media/none/tiedote5_08.txt?year=2008 28.7.2018

viestintäjohtajan Seppo Simolan mukaan kampanjaan ryhdyttiin, koska pääkaupunkiseudulla kirkosta oli eronnut suuri määrä nuoria aikuisia ja kirkko halusi muuttaa omaa mielikuvaansa.¹¹³ Eroakirkosta.fi-sivusto uutisoi myöhemmin samana vuonna, että kampanja epäonnistui, sillä kirkosta eroamiset eivät olleet vähentyneet, vaan päinvastoin.¹¹⁴ Avauspuheessa Paarma ei ottanut konkreettisesti esiin syitä, jotka johtivat kirkosta eroamiseen, mutta eroakirkosta.fi-sivusto uutisoi vuonna 2007, että 44 % vastaajista ilmoitti erosyykseen kirkosta eroamisen helppouden, 33 prosentille syynä oli raha, ja vasta kolmantena tulivat opilliset asiat.¹¹⁵

e. Huippupalkat ja kirkon riidat puhuttavat

Vuoden 2009 kevätistunnon avauspuheessa Paarma korosti suvaitsevaisuuden merkitystä, mutta nosti esille myös kirkon sisäiset ristiriidat suvaitsevaisuuden suhteen. Hänen mukaansa kirkon diakoniatyöntekijöillä oli erinomainen kosketuspinta Suomen väestöön. Edellisen laman jälkeinen aika oli ollut taloudellisen kasvun aikaa, mutta vuoden 2009 alusta lähtien taloudellinen taantuma oli lisännyt työttömyyttä, irtisanomisia ja lomautuksia. Tämä oli vaikuttanut suomalaisten asenteiden koventumiseen, varsinkin kun mediassa oli käyty keskustelua huippupalkoista ja -eläkkeistä. Paarman mukaan tällainen vastakkainasettelu aiheutti yhteiskunnassa rappeutumista. Siksi tarvittiin yhteen hiileen puhaltamista sekä heikoimmista huolehtimista.¹¹⁶

Kirkko ei ollut Paarman mukaan pystynyt näyttämään kovin hyvää esimerkkiä suvaitsevaisuudesta puhuttaessa. Hänen mukaansa näytti siltä, että kirkon ja uskonnon asioissa asenteet toisia kohtaan olivat erityisen jyrkkiä. Paarman mukaan henkilöt, jotka halusivat erivapauksia yhteisesti sovituista pelisäännöistä omaan vakaumukseensa vedoten, eivät olleet valmiita antamaan elintilaa erilaisen vakaumuksen omaaville ja päinvastoin. Paarman mukaan tällainen rappeutti kirkkoa,

¹¹³ HS 2.1.2007, Mitähän Jeesus tekisi?

¹¹⁴ https://www.eroakirkosta.fi/dynamic/index.php/media/none/tiedote8_07.txt?year=2007
29.7.2018

¹¹⁵ https://www.eroakirkosta.fi/dynamic/index.php/media/none/tiedote8_07.txt?year=2007
15.9.2018

¹¹⁶ Kirk.kok. kpk-k. 2009, 4.

ja asiasta oli syytä olla huolissaan. Kirkossa tarvittiin kestäviä arvoja, sellaisten asioiden esille nostamista, jotka yhdistivät kirkkoa.¹¹⁷

Paarman mukaan kiistoissa vedottiin usein siihen, että kysymys oli oikeasta opista tai totuudesta. Kuitenkin keskusteltaessa asioista, jotka eivät kuuluneet uskontunnustuksen piiriin, tulkintatapoja oli monia. Paarma korosti, että suvaitsevaisuuden nimissä ei saanut hyväksyä kaikkea kritiikittömästi tai välinpitämättömästi, vaan voitiin oppia niistä metodeista, joita oli kehitetty kirkkojen väliseen dialogiin ja oppikeskusteluun. Hän nosti esille sovitetun erilaisuuden metodin, jota oli käytetty Porvoon sopimusta ja yhteistä julistusta vanhurskaudesta laadittaessa. Mallissa lähdettiin liikkeelle kirkon omasta identiteetistä. Kirkkojen omaa erityisluonnetta ei pidetty ekumenian esteenä, vaan pikemminkin voimavarana. Paarman mukaan oppikeskusteluissa tärkeää oli toisten nöyrä, avoin ja rehellinen kuuntelu, ja heidän näkemyksiään tuli pyrkiä ymmärtämään. Jos tällainen malli menestyisi kirkkojen välisessä kanssakäymisessä, voitiin siitä Paarman mukaan ottaa mallia myös kirkon sisäisten ristiriitojen selvittelyyn. Näin ollen kirkosta tulisi kirkko, joka voisi olla esimerkin näyttävä yhteiskunnassa.¹¹⁸

Puhuessaan kiistoista ja vakaumuksista Paarma todennäköisesti viittasi keskusteluun naispappien kokemasta syrjinnästä sekä eräiden miespappien vetoomuksiin kieltäytyä työskentelystä naispappien kanssa omatuntoonsa vedoten. Hän myös puheessaan antoi ymmärtää, että yhteisistä pelisäännöistä tuli pitää kiinni.

3. Yhteiskunnalliset ja eettiset teemat

a. Hedelmöityshoidot ja perhe

Vuoden 2005 kevätistunnon avauspuheessaan arkkipiispa Paarma nosti perheen merkityksen ja hedelmöityshoidot jälleen esille, kuten ne olivat olleet jo vuonna 2002. Puheensa aluksi Paarma mainitsi perheen ja kodin merkityksen sekä kirkon perhetyön. Perheiden hyvinvointi oli hänen mielestään sekä kirkon että yhteiskunnan huolenaihe. Kuten vuoden 2002 kevätistunnon avauspuheessaan myös tässä avauspuheessa Paarma viittasi YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 16. artiklaan, jossa

¹¹⁷ Kirk.kok. kpk-k. 2009, 4.

¹¹⁸ Kirk.kok. kpk-k. 2009, 4-5.

todettiin, että perhe oli yhteiskunnan luonnollinen ja perustavanlaatuinen ydinosa, ja sillä oli oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.¹¹⁹

Perheen ja kodin tärkeyttä oli Paarman mukaan puolustettava silloinkin, kun “reaalimaailman todellisuus kertoo epäonnistumisista, ylivoimaisista vaikeuksista tai välinpitämättömyydestä”. Paarma ei eritellyt, mihin hän tällä reaalimaailman todellisuudella viittasi, mutta hänen mielestään lapsiperheisiin kohdistuviin uhkakuviiin piti reagoida pikemminkin liian yliherkästi kuin välinpitämättömästi.¹²⁰

Puheessaan Paarma totesi, että varmasti jokainen ihminen haluaisi olla hyvä vanhempi. Kuitenkin työelämän kiireet, elämän paineet sekä oman elämän hallinnan vaikeudet uhkasivat lasten turvallista kasvuympäristöä. Suureen osaan perheiden hajoamisista oli syynä individualismi, ja sitoutumista puolisoon ei näissä hajonneissa perheissä ollut arvostettu tarpeeksi. Paarman mukaan useat tutkimustulokset osoittivat, että lasten huonovointisuuden syinä olivat yksinjäätminen ja yksinäisyys. Hän ei kuitenkaan eritellyt mihin tutkimuksiin hän viittasi. Paarma totesi, että oli hyvä, että perhe- ja työelämän yhteensovittamiseksi oli tehty tai yritetty tehdä erilaisia uudistuksia. Hänen mukaansa kuitenkin vähiten joustomahdollisuuksia työelämässä oli niillä, jotka tukea eniten tarvitsivat: yksinhuoltajilla ja nuorilla äideillä. Äidin ja isän lapsille antaman ajan merkitystä tuli korostaa.¹²¹

Seuraavaksi Paarman huomio siirtyi jälleen hedelmöityshoitoja koskevaan lakiin, joka oli tulossa uudelleen eduskunnan käsittelyyn syksyllä. Hän kysyi, kenellä oli oikeus saada lääketieteellistä hoitoa hedelmöitykseen sekä kenellä oli “tällä tavoin” oikeus tulla isäksi tai äidiksi. Biologian ja lääketieteen kehitys oli antanut hänen mukaansa ihmisille kyvyn puuttua ihmisen elämään ja kuolemaan, ja tiede oli antanut ihmisille Luojan tehtäviä. Paarman mukaan kaikkea mitä voitiin tieteen avulla tehdä, ei tullut tehdä. Hänen mukaansa ihmisen elämänkaareen tai geenistöön vaikuttaminen johti moniin eettisesti vaikeisiin kysymyksiin, ja kysymyksen mikä oli mahdollista sijasta oli kysyttävä mikä oli oikein.¹²²

Paarman mukaan hedelmöityshoitolaian tarve oli suuri, ja sitä oli yritetty jo pitkään säätää eduskunnassa. Lapsettomuusklirikoiden päätöksentekoon tarvittiin

¹¹⁹ <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin> ; Kirk.kok. kpk-k. 2005, 1-2.

¹²⁰ Kirk.kok. kpk-k. 2005, 1-2.

¹²¹ Kirk.kok. kpk-k. 2005, 2.

¹²² Kirk.kok. kpk-k. 2005, 3.

yhteiseen arvopohjaan perustuva ohjeistus. Hänen mukaansa hedelmöityshoidoissa ei saanut olla kyse viimeisimpien lääketieteen saavutusten kokeilemisesta, vaan siitä, mitä yhteiskunnassa pidettiin arvokkaana ja oikeana. Kyse oli hänen mukaansa perheestä, arvoista ja lapsen oikeuksista. Kirkkohallitus oli antanut asiasta lausuntonsa viimeksi vuonna 1997, ja se tuli hänen mukaansa todennäköisesti antamaan lausuntonsa hedelmöityshoitolaista, kunhan lakiesitys saatiin valmiiksi ja uudestaan eduskunnan käsittelyyn syksyllä. Myös kirkon näkemykset aiheesta olivat Paarman mukaan vaihdelleet, tietämyksen ja olosuhteiden muutosten vuoksi. Kanta muiden kuin isän sukusolujen käyttämiseen oli muuttunut hänen mukaansa negatiivisesta positiiviseksi, ja biologisen isän sijasta oli korostettu sosiaalista isyyttä. Paarman mukaan sekä kirkossa että yhteiskunnassa oli tahdottu entistä enemmän korostaa isän merkitystä lasten turvallisen kasvuympäristön luomisessa.¹²³

Paarman mukaan punaisena lankana lain valmistelussa oli kolme asiaa. Ensimmäiseksi hän nosti esiin ihmisarvon ylläpitämisen, jonka hänen mukaansa oli oltava lähtökohtana. Hedelmöitymiseen, lapsen perimään ja syntymiseen puuttuminen oli mahdollista vain nöyrällä ja aralla, jokaista yksilöä kunnioittavalla tavalla. Paarma myös kommentoi varsin rohkeasti, että ihmisellä oli Jumalan työtoverina oikeus vaikuttaa niihin sairauksiin ja häiriöihin, jotka tuottivat kärsimystä. Toiseksi Paarma toi esille lapsen oikeudet. Keinohedelmöityslakia oli tarkasteltava lapsen oikeuksien kannalta. Kolmanneksi hän nosti esille vanhempien toiveet ja tarpeet. Kuten vuoden 2002 kevätistunnon avauspuheessaan Paarma korosti jälleen sitä, että lapsen saaminen ei ollut subjektiivinen oikeus, vaikka hänen mukaansa niin oli väitetty. Hänen mukaansa se, että vanhemmilla olisi subjektiivinen oikeus saada lapsia, oli ristiriidassa lapsen oikeuksien kanssa.¹²⁴

Paarma sanoi pitävänsä oikeana ja siunauksellisena sitä, että lapsettomille ja muille aviopareille voitiin antaa hedelmöityshoitoa, jotta he voisivat saada odottamansa lapsen. Hänen mukaansa turvallinen ja vakiintunut suhde isän ja äidin välillä takasi syntyvälle lapselle hyvän kodin. Kirkon ihanteena oli miehen ja naisen välinen elinikäinen avioliitto, laillinen ja julkinen sopimus yhteiselämästä. Avioliitto oli hänen mukaansa suositeltavin ratkaisu parisuhteelle, niin puolisoiden kuin lastenkin kannalta.

¹²³ Kirk.kok. kpk-k. 2005, 3.

¹²⁴ Kirk.kok. kpk-k. 2005, 4.

Paarma korosti, että lähtökohtaisesti lapsella oli oltava oikeus molempiin vanhempiin, isään ja äitiin. Näin ollen hänen mukaansa ei ollut toivottavaa, että hedelmöityshoitoja sallittaisiin yksinveläville naisille tai naispareille, vaikka he hänen mukaansa voisivatkin olla hyviä vanhempia. Paarman mielipiteet noudattivat suurelta osin samaa linjaa kuin piispojen yhteinen kannanotto vuonna 2001, joka koski lakia samaa sukupuolta olevien rekisteröidyistä parisuhteista. Kannanoton mukaan yhteiskunnan tulisi tukea miehen ja naisen välistä parisuhdetta vahvistavaa opetusta ja kasvua. Paarma vielä korosti, että hedelmöityshoitoja tulisi antaa vain heteroseksuaalipareille, jotka sitoutuisivat hoitojen alkaessa lapsen vanhemmiksi.¹²⁵

Sijaissynnyttäjän käyttöön Paarma suhtautui varsin penseästi. Hänen mukaansa miehestä ei tulisi tehdä sukusolupankkia eikä naisesta kohdun vuokraajaa, sillä hänen näkemyksensä mukaan isyys ja äitiys olivat paljon enemmän. Hänen mukaansa myös lapsettomuus oli vain joidenkuiden ihmisten osa, vaikka se olikin monille kipeä asia. Paarma suositteli adoptiota, ja adoptioiminen oli hänen mukaansa tässä globaalissa maailmassa entistä tärkeämpää. Paarman mukaan kirkossa, joka korosti perheen merkitystä, oli muistettava myös yksinäiset ja lapsettomat. Molemmat olivat Paarman mukaan kirkon avun tarvitsijoita.¹²⁶

Paarman mielipiteet noudattivat puheessa varsin samaa linjaa kuin vuoden 2002 kevätistunnon avauspuheessa, mutta hän toi esille myös hedelmöityshoitojen hyviä puolia. Paarma korosti puheessaan hedelmöityshoitoja avioliitossa elävien heteroseksuaalisten pariin oikeutena. Helsingin Sanomat kertoi referaatinomaisesti avauspuheesta varsin näyttävästi otsikolla “Arkkipiispa hyväksyy keinohedelmöityksen”.¹²⁷ Kirkkohallitus antoi lausuntonsa samana kesänä ja herätti varsin voimakkaita kannanottoja vastustaessaan luovutettujen sukusolujen käyttöä sekä hedelmöityshoitojen sallimista yksineläville naisille tai naispareille.¹²⁸

Myös vuoden 2005 syysistunnon päätöspuheessaan Paarma nosti jälleen aiheen esille. Paarma käsitteli hedelmöityshoitolakia sekä kirkon suhtautumista homopariin siunaamiseen.¹²⁹ Paarman mukaan julkisuudessa annettiin usein ymmärtää, että kirkon kanta oli epäselvä tai kirkko ei ollut ottanut asiaan kantaa.

¹²⁵ Kirk.kok. kpk-k. 2005, 4; Antila 2014, 320.

¹²⁶ Kirk.kok. kpk-k. 2005, 5.

¹²⁷ HS 10.5.2005, Arkkipiispa hyväksyy keinohedelmöityksen.

¹²⁸ SEK 2004-2007, 168.

¹²⁹ Kirk.kok. kpk-s. 2005, 136.

Hänen mukaansa asia ei ollut kuitenkaan näin, vaan kirkko oli päinvastoin ottanut kantaa selkeästi. Kirkko korosti avioliiton ja perheen sekä erityisesti isän merkitystä lapselle. Vaikeissa kysymyksissä oli hänen mukaan pantava lapsen etu etusijalle. Paarma myös korjasi puheessaan mediassa esillä olleen väitteen, jonka mukaan kirkon suhtautuminen rekisteröityjen paristuhteiden siunaamiseen olisi avoin. Tämä ei kuitenkaan Paarman mukaan ollut kirkon kanta, sillä vuonna 2003 oli kirkolliskokouksen käsittelyssä ollut kaksi aloitetta, jotka molemmat oli hylätty. Ensimmäinen aloite koski parisuhteensa rekisteröineiden kirkon työntekijöiden oikeutta jatkaa työtehtävissään, toinen koski ehdotusta kirkollisen toimituksen kaavan laatimisesta parisuhteen rekisteröineiden parisuhteen siunaamiseksi.¹³⁰ Kirjassaan Ihmisen huuto Paarma avasi ajatusmaailmaansa ja totesi, että seksuaalinen suuntautuminen ei saanut vaikuttaa siihen, kenet kirkko otti palkkalistoilleen.¹³¹

b. Suvaitsevaisuus ja maahanmuutto

Vuoden 2009 kevätistunnon avauspuheessaan Paarma nosti esille suvaitsevaisuuden. Seitsemän eduskuntapuolueen puheenjohtajaa oli tuonut esille eurovaalikampanjaa koskevan julistuksen, jonka mukaan kampanjassa ei saanut sortua rasistisiin tai muukalaisvastaisiin tekoihin. Paarman mielestä julistus kuulosti hyvältä, mutta samalla hän esitti kysymyksen mihin julistusta tarvittiin. Hänen mukaansa julistuksessa esitettyjen asioiden olisi pitänyt olla itsestänselvyyksiä Suomessa. Samoin hän kysyi, oliko suvaitsevaisuus hävinnyt suomalaisten arvomaailmasta.¹³²

Suomessa oli vellonut keskustelu turvapaikanhakijoista jo pitkään, ja vuonna 2008 Helsingin Sanomat uutisoi, että turvapaikkaa hakevien alaikäisten määrä hipoi ennätystä.¹³³ Paarman mukaan poliitikot pyrkivät julistuksellaan vaikuttamaan Suomessa voimistuneeseen ja kärjistyneeseen maahanmuuttokeskusteluun. Myös kirkko oli saanut osakseen suvaitsemattomuutta, kun turvapaikanhakijoiden auttaminen seurakunnissa oli saanut osakseen laajaa

¹³⁰ Kirk.kok. kpk-s. 2005, 136-137.

¹³¹ Paarma 2009, 127.

¹³² Kirk.kok. kpk-k. 2009, 1-2.

¹³³ HS 17.8.2008, Turvapaikkaa hakevien alaikäisten määrä hipoo ennätystä.

kritiikkiä. Kirjassaan ihmisen huuto Paarma totesi, että hän viittasi vuonna 2007 kohua herättäneeseen tapaukseen, jossa Turun Mikaelinseurakunta oli ottanut suojiinsa pakolaiseksi pyrkineen kurdinaisen.¹³⁴ Seurakuntien harjoittaman kirkkoturvan tarkoituksena oli auttaa niitä, jotka olivat joutuneet Suomen lainsäädännön puitteissa oikeudettomaan asemaan.¹³⁵ Vaikka kritiikkiä kirkon harjoittamaa apua kohtaan oli perusteltu sosiaalisilla ja juridisilla syillä, oli kritiikin takana Paarman mukaan muukalaisvihamielinen, jopa rasistinen arvomaailma.¹³⁶

Paarman mukaan näytti siltä kuin suomalaisissa eläisi muukalaispelko. Hän korosti, että suvaitsevaisuuteen vedottiin usein, mutta varsin valikoidusti. Joskus muukalaisvastaisuudessa törmättiin hänen mukaansa myös uskonnollisiin perusteluihin ja negatiivisessa mielessä siihen, kuinka Suomeen tuli myös muiden uskontojen edustajia. Paarman mukaan muukalaispelkoon ei kuitenkaan ollut kristillisiä perusteita. Hän nosti esiin kertomuksen laupiaasta samarialaisesta: kertomuksessa autettava ja auttaja olivat eri kansallisuutta. Hän korosti, että moraali punnittiin siinä, kuinka kristityt kohtelivat lähimmäisiään, vaikka nämä olisivatkin muukalaisia.¹³⁷

Paarman mukaan suvaitsevaisuudesta puhuttiin Suomessa vain tarkkaan valikoiduilla aihealueilla. Suvaitsevaisuudesta ei juurikaan puhuttu maahanmuuttokeskustelussa, mikä oli hänen mielestään hälyttävää. Jos tervetulleeksi toivotettiin vain koulutetut ja taloudellista hyötyä tuovat, oli yhteiskunta hänen mukaansa moraalisesti arveluttavalla tiellä. Paarman mukaan yhteiskunnalle ei kävisi hyvin, mikäli asenteet maahanmuuttoa kohtaan eivät muuttuisi.¹³⁸

Paarma puhui avauspuheessaan varsin rohkeasti turvapaikanhakijoiden tukemisen puolesta eikä sortunut populismiin. Hän korosti teoksessaan Ihmisen huuto, että muukalaisten auttaminen oli jokaisen kristityn velvollisuus, toisin sanoen muukalaisvastaisuus oli hänen mukaansa kristillisen etiikan vastaista.¹³⁹

¹³⁴ Paarma 2009, 164-165.

¹³⁵ <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Kirkkoturva>. 01.09.2018

¹³⁶ Kirk.kok. kpk-k. 2009, 2.

¹³⁷ Kirk.kok. kpk-k. 2009, 3.

¹³⁸ Kirk.kok. kpk-k. 2009, 4.

¹³⁹ Paarma 2009, 168-169.

c. Arvomaailma muuttuu

Keväällä 2010 kirkolliskokouksen avauspuheessa arkkipiispa Paarma nosti esille sekularisaation ja sen kirkon kehitykselle aiheuttamat haasteet. Paarman mukaan suomalaisten arvomaailma oli pirstaloitunut uusien arvojen noustessa kilpailemaan kristillis-humanistisen perinteen kanssa. Arvojen välinen vastakkainasettelu oli hänen mukaansa nähtävissä niin politiikassa, yhteiskunnallisessa keskustelussa kuin uskonnossa. Arvokeskustelut haastoivat hänen mukaansa myös kirkon.¹⁴⁰

Paarma totesi, että muutosta arvomaailmassa oli analysoitu monella eri tavalla. Tunnetuimman teorian mukaan arvomaailman muutos selittyi yhteiskunnan kehityksestä teollisuusyhteiskunnasta modernismin kautta jälkimoderniin yhteiskuntaan. Ihminen ja hänen eettiset arvonsa olivat saavuttaneet postmodernin vaiheen. Postmodernin keskeisimmät tunnusmerkit olivat jatkuva informaation tulva, yhteisten aatteiden kuihtuminen, individualismi ja auktoriteettien vastustaminen. Tämä hämmensi hänen mukaansa ihmisiä. Paarman mukaan individualismi johti siihen, että yhteisen hyvän sijasta mietittiin, mikä hyödytti yksilöä. Myös uusliberalistinen talous- ja yhteiskunta-ajattelu oli hänen mukaansa voimistanut kyseisiä piirteitä, ja ihmisen asema yhteiskunnassa nähtiin ensisijaisesti kuluttajana.¹⁴¹

Kirkon kannalta tätä kehityssuuntaa kutsuttiin Paarman mukaan sekularisaatioksi, maallistumiseksi. Hänen mukaansa sekularisaatioon kuului keskeisesti kirkon arvoista ja uskosta vieraantuminen. Paarman mukaan tämä johti kirkkoon sitoutumisen väljentymiseen ja jopa katkeamiseen, ja hän näki tämän syynä myös kirkosta eroamisiin. Paarman mukaan sekularisaation haasteisiin löytyi kirkossa kolme mallia. Ensimmäisen mallin mukaan kirkon tuli ottaa mallia yhteiskunnan ja talouselämän hallinnosta, talousajattelusta ja johtamisesta. Toisen mallin mukaan kirkon toimintamuotoja tuli jatkuvasti uudistaa, niin että ne tavoittivat ihmisiä. Paarma korosti, että toinen malli oli myös se, johon kirkolliskokous oli sitoutunut. Kolmannen mallin mukaan kirkon ja seurakuntien piti

¹⁴⁰ Kirk.kok. kpk-k. 2010 2.

¹⁴¹ Kirk.kok. kpk-k. 2010 2.

vahvistua sisäisesti, korostaa hengellistä identiteettiä sekä keskittyä ennen kaikkea julistukseen.¹⁴²

Paarma nosti esille alkuseurakunnan, joka oli hänen mukaansa elänyt sekularisaation keskellä. Hänen mukaansa kristinuskon leviämiseen oli kolme syytä. Ensimmäisenä oli kristinuskon sanoma. Pitäydyttiin tärkeimmässä, Jumalan teossa Kristuksessa. Toisena syynä oli se, että yhteyttä hoidettiin tietoisesti. Usko ei saanut olla ihmisiä erottavaa, vaan siihen osallistuivat kaikki Kristukseen uskovat. Yhteyttä piti vaalia myös opilliselta kannalta ja keskittyä keskeisimpiin asioihin uskossa. Kolmanneksi syyksi Paarma nosti esille lähimmäisenrakkauden. Kristityt olivat hänen mukaansa ainoita, jotka huolehtivat arvokkaasti vainajistaan ja heidän hautaamisestaan. Paarman mukaan kirkon tuli ottaa oppia varhaisseurakunnista, eikä sen perustehtävää saanut panna taka-alalle. Kirkko ei saanut elää itseään varten, vaan sen tuli toimia myös yhteiskunnallisesti ja korottaa ääntään silloin, kun ihmisen kunnioitus ja oikeudenmukaisuus jäivät syrjään.¹⁴³

Paarma ei puheessaan eritellyt niitä muutoksia, joita ihmisten moraalissa oli hänen mukaansa ilmennyt. Kirjassaan Arvot ja armo hän toi esiin, että rahan hankkimisesta oli tullut arvo¹⁴⁴. Kirjassaan Ihmisen huuto hän totesi, että individualismi ja talouden ylikorostus olivat arvomaailman uhkatekijöitä.¹⁴⁵

d. Vanhustenhoito, ihmisarvo ja koulutus

Viimeisessä eli vuoden 2010 kevätistunnon avauspuheessaan Paarma nosti esille vanhustenhoidon ja huolen nuorista. Hänen mukaansa huonokuntoisten vanhusten hoidosta oli noussut esille hälyttäviä uutisia ympäri Suomea, ja vanhusten elinolot olivat ala-arvoiset. Paarma osoitti syyttävällä sormella yhteiskuntaa, sillä se ei hänen mukaansa ollut varannut riittävästi resursseja vanhusten hoitoon. Paarman mukaan tarvittiin kokonaisvaltainen ja yhtenäinen vanhusohjelma. Sen avulla erityisesti huonossa asemassa olevat vanhukset saataisiin sille tasolle, jota heidän ihmisarvonsa edellytti. Hänen mukaansa yhteiskunta ei saanut antaa sellaista viestiä, että vain

¹⁴² Kirk.kok. kpk-k. 2010 3.

¹⁴³ Kirk.kok. kpk-k. 2010 4.

¹⁴⁴ Paarma 2001, 270.

¹⁴⁵ Paarma 2009, 224.

tuottavassa työssä käyvät olisivat ihmisiä. Paarma nosti esiin neljännen käskyn, jossa käskettiin kunnioittamaan isää ja äitiä. Kirkon tehtävänä oli muistuttaa siitä, että ihmisarvo kuului myös niille, jotka olivat jääneet työelämän ulkopuolelle.¹⁴⁶

Myös kirkkoa kiinnosti Paarman mukaan se, millä tavalla nuoret ihmiset koulutettiin ja mitä arvoja lapsille ja nuorille opetettiin koulussa. Paarman mukaan kirkko oli tyytyväinen siihen, että uskonnonopetusta edelleen harjoitettiin kouluissa. Hänen mukaansa oli ensiarvoisen tärkeää, että nuoret saivat tukea uskonnollisen ja eettisen vakaumuksen muodostamiseen ja samalla oppivat myös muista uskonnoista. Paarma nosti esille myös huolen opetussuunnitelman uudistuksesta ja uskontotuntien vähenemisestä. Esillä oli ollut hänen mukaansa ajatuksia uskontotuntien korvaamisesta etiikalla. Hänen mukaansa etiikka irrotettuna uskonnosta johti helposti kyyniseen relativismiin ja painopiste muuttuisi ateistiseen suuntaan. Paarman mukaan nuoret tarvitsivat lujaa arvopohjaa, sellaista joka erotti oikean ja väärän. Uskonto pystyi sellaisen tarjoamaan.¹⁴⁷

Kirjassaan Ihmisen huuto Paarma korosti, että kouluilla oli velvollisuus käsitellä uskonnollisia kysymyksiä riippumatta oppilaiden uskonnollisista taustoista. Paarman mukaan se, että nuoret jäisivät ilman uskonnollista kasvatusta, ei ollut mahdollista, sillä kukaan ihminen ei hänen mukaansa syntynyt tyhjiöön.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Kirk.kok. kpk-k. 2010, 3.

¹⁴⁷ Kirk.kok. kpk-k. 2010, 4.

¹⁴⁸ Paarma 2009, 109-111.

Johtopäätökset

Jukka Paarma toimi luterilaisen kirkon arkkipiispana vuosina 1999 - 2010. Hänet valittiin Suomen 13. arkkipiispaksi ja hän oli viimeinen piispa, joka sai nimityksensä presidentiltä. Hän osallistui arkkipiispakautenaan kaikkiin kirkolliskokouksen istuntoihin, piti niissä itse avauspuheet ja päätöspuheet, syysistuntoa 2009 lukuun ottamatta. Kevät- ja syysistuntoihin sisältyi sekä avaus- että päätöspuhe. Kirkolliskokouksissa Paarma toimi puheenjohtajana. Kiitospuheissa häntä usein kuvailtiin luotettavaksi, isälliseksi ja humoristiseksi. Monet kiitospuheiden esittäjät nostivat myös esille, että Paarman johdolla oli turvallista työskennellä.

Tutkimuksessa keskityin ensisijaisesti kevätistuntojen avauspuheisiin.

Syysistuntojen avauspuheissa Paarma toivotti usein osallistujat tervetulleiksi jatkamaan sitä työtä, jonka kirkolliskokous oli kevätistunnossa aloittanut. Kevätistuntojen päätöspuheet noudattivat lähestulkoon aina samaa kaavaa; osallistujia kiitettiin hyvästä työstä ja rakentavista kannanotoista sekä toivotettiin hyvää jatkoa. Muutamat syysistuntojen päätöspuheet olivat huomattavasti pidempiä ja niissä käsiteltiin muun muassa mennyttä nelivuotiskautta ja Lähi-idän kriisiä. Paarma osoitti selvästi päätöspuheensa kirkolliskokouksen jäsenille. Hän toi päätöspuheissaan esille myös ilmoitusluonteisia asioita, kuten edustajan eläkkeelle jäämisen.

Paarman puheille luonteenomaista oli se, että hän nosti usein teemoiksi ajankohtaisia ja mediassa esillä olleita aiheita. Hän ei arastellut tuoda omaa mielipidettään julki. Paarma pyrki usein perustelemaan argumenttinsa tutkimuksiin ja tutkijoihin vedoten. Suurin osa hänen puheistaan oli selkeästi suunnattu kirkolliskokousedustajille, mutta osasta hänen puheistaan löytyi myös yhteiskunnalle suunnattu viesti. Vaikka Paarman puheista heijastuivat selkeästi hänen omat mielipiteensä ja arvomaailmansa, hän nosti monissa puheissaan esille sen, kuinka kaikkien tuli noudattaa kirkon yhdessä sovittuja päätöksiä. Tämä nousi erityisesti esille vuoden 2007 kevätistunnon avauspuheessa, jossa Paarma totesi että työtehtävistä ei tullut kieltäytyä omantunnon syihin vedoten. Tyypillistä Paarman puheille oli myös se, ettei hän juurikaan käsitellyt niissä samoja aihepiirejä, joita kirkolliskokouksessa käsiteltiin. Monissa puheissaan Paarma korosti kristillistä etiikkaa. Hän totesi, että kirkon tulisi ottaa aiempaa enemmän osaa

yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hänen puheissaan korostui usein näkemys valoisasta tulevaisuudesta.

Ensimmäisenä nelivuotiskautena Paarman puheissa nousi esille huoli Suomen sisäisestä muuttoaallosta, kirkon ja uskonnon roolista yhteiskunnassa, kirkosta eroamiset sekä uusi uskonnonvapauslaki. Näissä puheissa Paarman viesti oli selkeästi suunnattu kirkolliskokouksen suuntaan. Hän toi selkeästi esille omat mielipiteensä ja käsitellessään uutta uskonnonvapauslakia hän esitti johdonmukaisesti kirkon näkemyksen uudesta lainsäädännöstä. Paarman puhuessa keinohedelmöityksestä, Irakin sodasta sekä diakoniatyöstä ja kehitysavusta puheissa näkyi myös yhteiskunnallinen viesti. Hän tuomitsi Yhdysvaltojen hyökkäyksen Irakiin, ja käsitellessään keinohedelmöitystä hän totesi, että kirkon kanta siihen oli selkeä. Hän toi selkeästi esille, mihin suuntaan hän halusi hedelmöityslain menevän. Kehitysapua käsitellessään hän antoi ymmärtää, että yhteiskunnalla oli vielä paljon parannettavaa sen suhteen, ja esitti kritiikkiä kehitysavun määrärahoista ja niiden kohdentamisesta.

Toisena nelivuotiskautena Paarman puheenaiheet liittyivät sekä yhteiskunnallisiin että kirkollisiin aiheisiin. Hän totesi varsin, selkeästi kenellä oli oikeus käyttää kirkon ääntä. Hänen mukaansa kirkon mielipiteet perustuivat piispojen yksimielisyyteen, kirkolliskokousten päätöksiin sekä kirkkokansan hyväksyntään. Käsitellessään naispappien kokemaa syrjintää Paarman totesi, että syrjintää ei voitu hyväksyä eikä virkatehtävistä sopinut kieltäytyä omantunnon syihin vedoten. Hän käsitteli myös hedelmöityshoitoja ja perhettä, maahanmuuttoa, arvomaailman muuttumista sekä vanhustenhoitoa, ihmisarvoa ja koulutusta. Näistä keskusteluista löytyi myös yhteiskunnallinen viesti. Käsitellessään hedelmöityshoitoja Paarman korosti lasten oikeuksia ja ihmisarvon ylläpitämistä. Hänen mukaansa hedelmöityshoitoja tuli antaa vain heteroseksuaalipareille. Sijaissynnyttäjiin hän suhtautui kielteisesti. Maahanmuuttoa käsitellessään Paarman korosti, että muukalaispelkoon ei ollut kristillisiä perusteita. Samalla hän totesi, että yhteiskunnalle ei kävisi hyvin, mikäli asenteet maahanmuuttoa kohtaan eivät muuttuisi. Vanhustenhoitoa ja koulutusta käsitellessään Paarman kritisoi sitä, ettei yhteiskunta ollut varannut tarpeeksi määrärahoja vanhusten hoitoon, sekä esitti huolensa opetussuunnitelman muutoksesta ja uskonnonopetuksen vähenemisestä.

Paarman avauspuheet sekä kirkolliskokouksen päätökset noteerattiin usein myös Helsingin Sanomissa. Huhtikuussa 2002 lehti uutisoi Paarman opastavan rohkeasti hänen arvosteltuaan Israelin toimia. Toukokuussa 2005 Paarman uutisoitiin hyväksyvän keinohedelmöityksen. Lähtökohtaisesti Helsingin Sanomien uutisointi Jukka Paarmaa kohtaan oli varsin positiivisesti sävyttynyttä.

Lähteet ja kirjallisuus

Painetut lähteet

Eskola, Seikko

2012 Ristivetoa kirkon parlamentissa. Maallikkona kirkolliskokouksessa. Helsinki.

Kirk.kok. kpk-k.

1999–2010 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen keskustelupöytäkirjat 1999–2010, kevätistunto. Helsinki.

Kirk.kok. kpk-s.

1999–2010 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen keskustelupöytäkirjat 1999–2010, syysistunto. Helsinki.

Paarma, Jukka

2001 Arvot ja armo. Pyhän Henrikin säätiön julkaisuja 2. Helsinki.

2009 Ihmisen huuto. Kärsimyksestä, toivosta ja lähimmäisyydestä. Helsinki.

SEK

1996–1999 Kari Salonen, Kimmo Kääriäinen & Kati Niemelä, Kirkko uudelle vuosituhannelle. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1996–1999. Jyväskylä 2000.

2000–2003 Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Jyväskylä

2004–2007 Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Porvoo

2008–2011 Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Porvoo

Sanomalehdet

HS Helsingin Sanomat 2002 - 2008

Internet-lähteet

- www.finnlex.fi (katsottu 20.10.2018)
- www.tilastokeskus.fi (katsottu 19.9.2018)
- www.yle.fi (katsottu 14.11.2018)
- www.eroakirkosta.fi (katsottu 29.10.2018)

Kirjallisuus

- Antila, Jaakko Olavi
2014 Kansankirkko ristipaineessa. Suomen luterilainen kirkolliskokous 1974–2011. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1407. Saarijärvi.
- Björkstrand, Gustav
2016 Elämä on joukkuepeliä. John Vikström kirkollisena ja yhteiskunnallisena vaikuttajana. Suom. Sirpa Hietanen. Helsinki.
- Huhta, Ilkka
www Suomalainen kirkko sisällissodassa.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/CB3D00E3F47DFDFBC225820F0026FB8E/%24FILE/Suomen%20luterilainen%20kirkko%20sis%E4llissodassa.pdf>
(katsottu 30.8.2018)
- Juva, Mikko
1960 Valtiokirkosta kansankirkoksi. Suomen kirkon vastaus kahdeksankymmentäluvun haasteeseen. SKHST 61. Helsinki.
- Keegan, John
2004 The Iraq war. The 21-day conflict and its aftermath. London.

Lauha, Aila

1993 Suomen kirkon kansainväliset suhteet 1923-1925. SKHST 159.
Helsinki.

Mustakallio, Hannu

www Paarma, Jukka (1942–)
<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/8823>
(katsottu 1.7.2018)

2012 a John Vikström (1931–), arkkipiispa, Porvoon piispa, systemaattisen teologian apulaisprofessori. - Kirkollisia vaikuttajia Pyhästä Henrikistä nykypäivään. Toim. Hannu Mustakallio. Studia Biographica 10. Porvoo.

2012 b Jukka Paarma (1942–), arkkipiispa. - Kirkollisia vaikuttajia Pyhästä Henrikistä nykypäivään. Toim. Hannu Mustakallio. Studia Biographica 10. Porvoo.

Seppo, Juha

2003 Uskonnonvapaus 2000-luvun Suomessa. Helsinki.

Sorsa, Leena

2010 Kansankirkko, uskonnonvapaus ja valtio. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen tulkinta uskonnonvapaudesta 1963 - 2003. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 109. Diss. Helsinki. Tampere.

Veikkola, Juhani

1990 Kansankirkkona suomalaisessa maisemassa. - Kirkko ja politiikka. Toim. Hannu Mustakallio. SKHST 153. Helsinki.

Yrjönsuuri, Mikko

2003 Roistovaltion raunioilla. Filosofinen arvio Irakin sodasta. Helsinki.